

Михайло ЧУЧКО

КОЗМИН (1497):

буковинська перемога

Штефана Великого

2019

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Науково-дослідний центр Буковинознавства (Чернівці)

Михайло ЧУЧКО

КОЗМИН (1497):
БУКОВИНСЬКА ПЕРЕМОГА
ШТЕФАНА ВЕЛИКОГО

Чернівці
2019

Рецензенти:

Лиман С.І., доктор історичних наук, професор (Харківська державна академія культури);

Прігарін О.А., доктор історичних наук, професор (Одеський національний університет імені Іллі Ілліча Мечникова).

Чучко М.К.

Ч 96 **Козмин (1497): буковинська перемога Штефана Великого** / Чучко М.К. – Чернівці : «Місто», 2019. – 96 с. Іл.

Дослідження присвячено одній із ключових подій польсько-молдавської війни 1497 – 1499 років – Козминській битві, котра відбулася 26 жовтня 1497 р. в лісах Буковини між армією короля Польщі Яна Ольбрахта і військовими підрозділами молдавського господаря Штефана Великого та його союзників. У праці розглянуто обставини походу польського короля в Молдавію з метою її захоплення та дипломатичний супровід цієї акції, яка маскувалася під антиосманську виправу з метою визволення колишніх молдавських причорноморських фортець-портів Кілії і Білгорода.

Відмова через демарш Москви від активної участі в поході польського короля великого князя литовського послабила королівську армію. А воєвода Штефан Великий заручився в боротьбі з Яном Ольбрахтом підтримкою угорців, трансільванців, валахів, османів і татар. Після безрезультатної облоги молдавської столиці Сучави противники, за посередництва послів угорського короля Владислава II, уклали перемир'я. Порушення його умов з боку відступаючого польського війська спричинилося до поразки Яна Ольбрахта у Козминському лісі й вигнання з території Молдавського воєводства залишків армії короля.

На обкладинці: Битва в Козминському лісі (діорама у музеї в Ізхаресті).

ЗМІСТ

ВСТУП	6
Розділ 1. ПРЕСТОЛ ГОСПОДАРЯ ДЛЯ БРАТА КОРОЛЯ: ПЛАНИ ЯГЕЛЛОНІВ ЩОДО МОЛДАВІЇ В КІНЦІ XVст.	11
Розділ 2. У ПОЛОНІ ІЛЮЗІЙ: ПІДГОТОВКА ПОЛЬСЬКИМ КОРОЛЕМ ЯНОМ ОЛЬБРАХТОМ МОЛДАВСЬКОЇ КАМПАНІЇ	16
Розділ 3. ВСТУП КОРОЛІВСЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЮ МОЛДАВІЇ І ПОЧАТОК ВОЄННИХ ДІЙ	20
Розділ 4. «НАЧЯШЯ РВАТИ ГРАД СУЧАВСКИЙ»: СПРОБИ ЯНА ОЛЬБРАХТА ЗДОБУТИ СУЧАВУ ТА ФІАСКО ПЛАНІВ КОРОЛЯ ЩОДО ПІДКОРЕННЯ МОЛДАВІЇ	25
Розділ 5. УКЛАДЕННЯ ПЕРЕМИР'Я ПІД СТІНАМИ СУЧАВИ І ВІДХІД ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКА ВІД МОЛДАВСЬКОЇ СТОЛИЦІ	33
Розділ 6. ЗМІНА ШЛЯХТОЮ МАРШРУТУ ВІДСТУПУ. ПАСТКА У КОЗМИНСЬКОМУ ЛІСІ	35
Розділ 7. «И ТАКО ПОГНАШЯ ИХ ПРЯЗ БУКОВИНУ КОЗМИНОВА, УБИВАЯЩИ И СЯКУЩИ»: БУКОВИНСЬКА ПЕРЕМОГА ШТЕФАНА ВЕЛИКОГО	38
Розділ 8. ОСТАННІ БОЇ ПІД ЧАС ВІДСТУПУ КОРОЛІВСЬКОГО ВІЙСЬКА З МОЛДАВІЇ ПІСЛЯ КОЗМИНСЬКОЇ ПОРАЗКИ	45

Розділ 9.	
ЕПІЛОГ: ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ	
І ЗНАЧЕННЯ БИТВИ В КОЗМИНСЬКОМУ ЛІСІ	50
ВИСНОВКИ	53
БІБЛІОГРАФІЯ	55
SUMMARY	64
ІЛЮСТРАЦІЇ	65

ВСТУП

521 рік тому в лісах Буковини розігрався фінальний акт невдалої молдавської кампанії короля Польщі Яна Ольбрахта, яка стала не лише фіаском планів Ягеллонів по підпорядкуванню Молдавії, але й загалом спонукала їх до згортання програми, спрямованої на утвердження позицій Польського королівства у Північному Причорномор'ї, коли б його кордони простягалися від Балтійського до Чорного моря¹.

Традиційно, вітчизняні та зарубіжні дослідники епізодично розглядали цю подію, згадуючи про неї або в загальноісторичних і краєзнавчих нарисах, чи в контексті історії міжнародних відносин та військової справи країн Центральної й Південно-Східної Європи в останніх десятиліттях XV ст.². Різною мірою в ряді досліджень

1 Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). — М.: Индрик., 2006. — С.90, 98-101; Smołucha J. East-Central Europe and the Idea of Crusade in the Second Half of the Fifteenth Century // Holy War / Eds. J. Smołucha, J. Jefferson, A. Wadas. — Kraków, 2017. — P.117-118.

2 Балух О. Від «Плонин» до Хотина: воєнно-політичний розвиток буковинських земель (50-ті рр. XIV – 30-ті рр. XVI ст.). — Чернівці: Наші книги, 2014. — 255 с.; Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. // Український історичний збірник. — К., 2012. — Вип.15. — С. 18-26; Бартош І. Участь Кримського ханства в антиягеллонській коаліції на теренах Східної Європи // Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / Відп. ред. В. Смолій. — К.: Інститут історії України НАН України, 2014. — С. 94-108; Борецькій-Бергфельд Н. Історія Румунії. — СПб.: Издание Акц. Общ. «Брокгаузъ-Ефронъ», б/г. — 217 с.; Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. // социально-экономическая и политическая история Юго-Восточной Европы (до середины XIX в.). — Кишинев: Штиинца, 1980. — С. 102-117; Жуковский А. Історія Буковини // Буковина – її минуле і сучасне. — Париж-Філядельфія-Дітройт: Зелена Буковина, 1956. — С. 63-420; Історія Румунії / И. Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. — М.: Весь мир, 2005. — 680 с.; Ключовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття / Наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович; Опрацював М. Юран; Переклад Н. Яковенко. — Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. — 237 с.; Купша И. Вклад Штефана Великого в развитие румынского военного искусства // Страницы истории румынской армии. — Бухарест, 1975. — С. 76-89; Лю Макот [Євген Завалинський]. Польща заборолом культури // Український археографічний щорічник. Нова серія. — К.: Український письменник, 2013. — Вип. 18. — Т. 21. — С. 123-127; Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. // Буковина в контексті міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.). — Чернівці: Рута, 2005. — С. 9-168; Масан О. Німецький Орден і середньовічна Буковина // Буковина – мій рідний край. Історико-краєзнавча конференція молодих дослідників, студентів та науковців. Матеріали. — Чернівці: Прут, 1996. — С. 22-24; Мохов Н. А. Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до начала XIX века). — Кишинёв: Карта

Молдовеняскэ, 1964. – 442 с.; Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть XIV – начало XIX в.) / Под ред. Д.М.Драгнева. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 464 с.; Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). – М.: Индик., 2006. – 400 с.; Стати В. Штефан Великий, Господарь Молдовы. – Кишинёв: Tipografia centrală, 2004. – 226 с.; Стоическу Н. «Большое войско» в Валахии и Молдавии в XIV – XVI веках // Страницы истории румынской армии. – Бухарест, 1975. – С. 57-68; Татищев В. История Российская: [В 3 т.]. – Т. 3. – М.: АСТ: Ермак 2005 – 860 с.; Ульяновский В. «Славний для всіх часів чоловік»: князь Костянтин Іванович Острозький. – Острог: Видавництво Національного університету. «Острозька академія», 2009. – Вип. 2. – 168 с.; Baczkowski K. Rady Kallimacha. – Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. – 80 s.; Caproșu I. Vechea catedrală mitropolitană din Suceava. Biserica Sfântul Ioan cel Nou. – Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1980. – 122 p.; Cazan I. Dusmanii de temut, aliați de nădejde: Țările Române în epoca lui Ștefan cel Mare în contextul politicii Central Europe. – București: Minevra, 2004. – 173 p.; Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. – Poznań: Wydawn. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1996. – 369 s.; Engel J.H. Geschichte der Moldau und Walachei: Nebst der historischen und statistischen Literatur bei der Länder, Abt. 2. – Halle, 1804. – 362 s.; Epure V.-A. Quelques considerations sur les relations entre la Moldavie et les tatars le long du XV-eme siecle de la perspective des sources historiques // Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie. Universitatea «Ștefan cel Mare»-Suceava. – Suceava, 2007. – Nr. 13 (23). – P. 57-75; Eșanu V. Marii demnitari ai Țării Moldovei în domnia lui Ștefan cel Mare (1457 – 1504). Teză de doctor în știința istorică. – Chișinău, 2015. – 234 p.; Fotino D. Istoria generala a Daciei, sau Transilvaniei, Țării Muntenesci și Moldovei. – București: Imprimeria Nationala alui Iosef Romanov et Companie, 1859. – T. I. – 344 p.; Giurescu C.C. Istoria românilor. – București: Editura ALL, 2003. – Vol. II. – 527 p.; Gorovei Ș. Gesta Dei per Stephanum voievodam // Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine: simpozion: Putna, 2004. – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 389-414; Husar A. Dincolo de ruine: cetăți medievale. – Iași: Institutul European, 2003. – 347 p.; Iorga N. Istoria armatei Românești. – București: Editura militară, 1970. – 407 p.; Iorga N. Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. Volumul I (Bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts). – Gotha: Druck von Friedrich Andreas Perthes, Aktiengesellschaft, 1905. – 402 s.; Iorga N. Istoria lui Ștefan-cel-Mare. – București: Artemis, 2004. – 334 p.; Istoria Moldo-României. – București: Librăria-Editorul George Ioanid, 1858. – 387 p.; Kaindl R. F. Geschichte der Bukowina von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart unter besonderer Berücksichtigung der Kulturverhältnisse. Drei Teile in einem Band. – Czernowitz: K. k. Universitätsbuchhandlung H. Pardini, 1904. – Zweiter Abschnitt. – 116 s.; Kamieniecki W. Idea Jagiellońska. – Warszawa, 1929. – 39 s.; Kolandijan S. E. Lesarmaniens Transylvanie, X – XVIII s. // Revue des études sarmaniens. – Paris, 1967. – Bd. 4. – S. 358-360; Konopczynski W. O idej jagiellońskiej // Umarlimowia. – Poznań, 1929. – S. 75-86; Konopczynski W. Idea jagiellońska // Dzieje Polśkinowozytnej. – Warszawa, 1936. – T. I. – S. 405 – 406; Matei M. D. Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava. – București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963. – 184 p.; Niemczyk K. Moldau in polnischen und ungarischen Politik. Das Treffen in Levoca 1494 // Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie. Universitatea «Ștefan cel Mare»-Suceava. – Suceava, 2015. – Vol. XXI. – No. 1. – P. 101-114; Niemczyk K. Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (doroku 1501) // Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych = Bogăția multiseclară alegăturilor istorice și cultural polono-române. – Suceava: Wydawca Związek Polaków w Rumunii = Editor Uniunea Polonezilor din România, 2014. – S. 54-68; Niemczyk K. Problem Pokucia, spornego

краєзнавчого та військово-історичного характеру знайшли відображення окремі аспекти польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр., в тому числі оборони Сучави та Козминської битви 1497 року³.

terytorium polsko-moldawskiego w końcu XV i początku XVI wieku // *Studia Historyczne*. – Krakow, 2014. – R. LVI. – Z. 2 (226). – S.155-174; Niemczyk K. Zagrożenie moldawsko-tatarskie Rusi Koronnej naprzelomie XV – XVI wieku i jej wpływ na politykę wewnętrzną Królestwa Polskiego // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. – Т. 24: На пошану професора В. А. Смоля. – С. 104-119; Nistor I. *Istoria românilor*. – Vol. I. – București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002. – 661 p.; Oltean R. *Cetăți, castele și alte fortificații din România. De la începuturi până spre anul 1540*. – București: Editura Art Historia, 2016. – 103 p.; Onciul D. *Din Istoria României*. – București: Editura Librăriei Socec&Co., Societate Anonima, 1914. – 192 p.; Papacostea Ș. *Relații internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare* // *Portret în istorie: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504 – 2004)*. – Suceava: Editura Mușatinii, 2003. – P. 516-554; Papée F. *Jan Olbracht*. Wyd. 2-e. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych «Universitas», 1999. – 244 s.; Petrică I. *Relațiile politico-economice între Moldova și Polonia în a doua jumătate a sec. al XV-lea* // *Romanoslavica*. – București, 1964. – Vol. X. – P.341 – 357; Plewczynski M. *Krzyzacy i prusacy ksiazeczy w armii koronnej w latach 1497 – 1572* // *Zeszyt naukowy museum wojska*. – Bilyastok, 1998. – Nr. 12. – S. 37-49; Plewczyński M. *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*. – Oświęcim: Napoleon V, 2014. – 282 s.; Romstorfer K.A. *Cetatea Sucevei*. – București: Institutul de Arte Grafice «Carol I», 1913. – LVI + 112 p. + 12 planșe anexate; Rosetti R. *Istoria artei militare a românilor pâna la mijlocul veacului al XVII-lea*. – București: Corint, 2003. – 536 p.; Schmidt W. *Suczawa's historische Dankwürdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich*. – Czernowitz: Druck von R. Eckhardt, im selbstverlage des verfassers, 1876. – 276s.; Smolucha J. *East-Central Europe and the Idea of Crusade in the Second Half of the Fifteenth Century* // *Holy War* / eds. J. Smolucha, J. Jefferson, A. Wadas. – Kraków, 2017. – P.109-122; Szweda A. *Starania Jana Olbrachta okrzyzacka pomocprzeci w koksieci u mazowieckemu Konradowi III Rudemuw 1495 roku* // *Roczniki historyczne*. – Poznań, 2016. – Rocznik LXXXII. – S. 187-195; Șlapac M. *Cetăți medievale din Moldova (mijlocul secolului al XIV-lea – mijloculsecolului al XVI-lea)*. – Chișinău: Editura ARC, 2004. – 372 p.; Tahsin G. *Români și otomanii însecolele XIV – XVI*. – București: Editura Academiei Române, 1991 – 231 p.; Ursu I. *ȘtefancelMare șiurcii*. – București:Editura și Institutul de Arte grafice C. Sfetea, 1914. – 224 p.; Xenopol A.D. *Istorie românilor din Dacia Traiana*. – Iassi: Tipo-litografia H. Goldner, 1889. – Vol II. – Partea I. *Istorie Medie*. – 590 p.

3 Балух О. Польсько-молдавська війна 1497 – 1499 рр. // *Наукові зошити історичного факультету: Збірник наукових статей*. – Львів, 2008. – Вип. 9-10. – Ч. 1. – С. 57-66; Коржик В. П. Ландшафтознавчий аналіз історичних подій на Глибоччині // *Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: Географія*. – Вінниця, 2011. – Вип. 23. – С. 23-32; Масан О. Німецькі рицарі в лісах Буковини: трагічна осінь 1497 року // *Буковинський журнал*. – 1998. – Ч. 1. – С. 79-89; 50. Федорук А., Чучко М. «Козмін»: історична розвідка Е. Фішера про польсько-молдавську війну 1497 року. Післяслово // Fischer E. *Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497*=Фішер Е. Козмін. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – С. 69-78; Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня – 19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр. // *Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць*.

У пропонованій праці автор має на меті, ґрунтуючись на свідченнях літописів, хронік, описів та історичних документів⁴, комп-

– Чернівці: Прут, 2010. – Т.1 (29). – С. 104-115; Чучко М. «И тако погнаша их прыз Буковину Козминова, убиваючи и сякуши»: трагічна розв'язка молдавської кампанії польського короля Яна Ольбрахта 1497 року в лісах Буковини // Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. – Т.2 (44). – С.192-243; Borzemski A. Siły zbrojne w wołoskiej wojnie Jana Olbrachta. – Lwów: Drukarnia uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem J. Filipowskiego, 1928. – 48 s.; Borzemski A. Słowo w sprawie wyprawy wołoskiej króla Jana Olbrachta // Kwartalnik Historyczny. – 1893. – Т. VII. – Nr.3. – S.450 – 454; Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмін. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 78 с.; Górkа O. Białogród i Kilja, a wyprawa r. 1497 = Bělograd (Akkerman) et Kilia et la compagne de 1497 // Sprawozdanie z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego. Warszawskiego. – Warszawa: Zakłady Graficzno-Introligatorskie J. Dziewulski, 1932. – Wydział II. –Т. 25. – S. 1-22; Górkа O. Niznany żywot Bajezida II – źródło dla wyprawy czarnorskiej najazdów turków za Jana Olbrachta // Kwartalnik Historyczny. – Lwów: Towarzystwo Historyczne, 1938. – Rocznik LII. – S. 375-427; Grabarczyk T. The polish court bannerin the moldavian expedition in 1497 // Fasciculi Archaeologiae Historicae. – Lodz: Polish Academy of Sciences. Lodz Branch, 2017. – Fasc. XXX. – S.29-34; Lewicki A. Król Jan Olbracht. O klęsce bukowińskiej 1497 r. // Kwartalnik Historyczny. – 1893. – Т. VII. – Nr. 1. – S.1–15; Papacostea Ş. De la Colomea la Codrul Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea) // Portret în istorie: Ștefan cel Mare și Sfânt(1504 – 2004). – Suceava: Editura Mușatinii, 2003. – P. 458-495; Ryczek I. Uczestnicy wyprawy moldawskiej według listu konfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w Matricularum Regni Poloniaesummaria. Czesc I // Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. Warszawa, 2015. – Nowa seria. – Т. XIV (XXV). – S.21-69; Spieralski Z. Po klęsce bukowińskiej 1497 r. Pierwsze najazdy Turków na Polskę // Studia i Materiały do Historii Wojskowości. – Warszawa, 1963. – Т. 9. – Cz. 1. – S. 45-58; Szweda A. Rok 1497: polsko-krzyżackie braterstwo broni // Wiadomości Historyczne. – Poznań, 2017. – Nr. 4. – S. 16-20; 95.Walkiewicz L. A. Rodzaje działań zabrzanych przez Jana Olbrachta nawyprawę mołdawską 1497 r. // Wielowiekowe bogactwo polskorumuńskich związków historycznych i kulturowych=Bogăția multiseclară alegăturilor istorice și cultural polono-române. – Suceava: Wydawca Związek Polaków w Rumunii= Editor Uniunea Polonezilor din România, 2014. – S. 30-53.

4 Волинская краткая летопись // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1980. –Т. 35. Летописи белорусско-литовские. – С. 118-127; Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії / Упорядкував та переклав з польської о. Юрій Мицик. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1006 с.; Густинская лѣтопись // Полное собрание русских летописей. – СПб.: Тип. Едуарда Праца, 1843. – Т.2. III Ипатієвская лѣтопись. – С. 234-373; Летопись Рачинского // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1980. – Т. 35. Летописи белорусско-литовские. – С. 145-172; Руська «кройника» з XVII в. // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – 1904. – Т.62. – Кн. 4. – Misc. – С.1-3; Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. / Сост. Ф. А. Грекул; отв. ред. В. И. Буганов; АН СССР. Ин-т истории СССР. – М.: Наука, 1976. – 150 с.; Софонович Феодосій. Хроніка з літописців стародавніх. – К.: Наукова думка, 1992. – 336 с.; Текст лѣтописи 6988 – 7047 гт. // Шахматовъ А. А. О так называемой Ростовской лѣтописи. Изданіе императорского Общества истории и древностей російскихъ при Московскомъ Университетѣ. – Москва: Университетская типографія, 1904. – С. 67-162; Хроника Быховца // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1975.

лексно проаналізувати історичне тло, причини, хід, наслідки і значення битви в Козминському лісі, а також уточнити окремі моменти стосовно перебігу військових дій та участі в них окремих військових контингентів, як самих противників, так і їхніх союзників.

– Т. 32. Хроніки: Литовская и Жмойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного. – С. 128-173; Хроника Литовская и Жмойтская // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1975. – Т. 32. Хроніки: Литовская и Жмойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного. – С. 16-127; Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – București: Editura Minerva, 1993. – Vol. I. – 380 p.; Bielski. Kronika Polska // Portret în cronică: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504–2004). – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 196-206; Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – începutul sec. XVII / ed.: Rezachevici Constantin. – București: Editura Meronia, 2006. – 238 + [37] p.; Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711. Opere. – Iași: Ed. Junimea, 1976. – 348 p.; Kronika Marcina Bielskiego. – Sanok: Naklad i druk Karola Pollaka, 1856. – Tom. II. – Ks. IV-V. – 1222 s.; Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – Warszawa: Naklad Gustawa Leona Gluksberga, Ksiegarza, 1846. – T. II. – 572 s.; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – Sanok: Naklad i druk Karola Pollaka, 1857. – 1500 s.; Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aronvodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul / Ed. De Const. Giurescu. – București: Atelierele grafice socesc & Co, Societate anonimă, 1916. – 305 p.; Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han // Cronici turcești privind Țările Române: Extrase. – Volumul I: Sec. XV – mijlocul sec. XVII. – București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966. – P. 135-139; Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte. – București: Editura de stat pentru literatură și artă, 1959. – 456 p.; Scriptorum Rerum Polonicarum. – Tomus II. Chronicorum Bernardi Vapovii partem posteriorem 1480– 1535. – Cracovia: Typis Universitatis, 1874. – 366 s.; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – Ch.: Hyperion, 1990. – 638 p.; Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480– 1535 // Portret în cronică: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504–2004). – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 176-191; Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII веков. Документы и материалы. В 3-х томах. – Т. 1: 1408–1632. – М.: Наука, 1965. – 364 с.; Кантемир Д. Описание Молдавии [Текст]: [Пер. с латин.]; [Общ. ред., вступ. статья, с. V-XXVIII, примеч. и коммент. проф. В. Н. Ермуратского]. – Кишинев: Карта молдовеняскэ, 1973– XXVIII, 222 с.; Călătoristrăini despre Țările române. – București: Editura științifică și enciclopedică, 1983. – Vol. VIII. – 689 p.; Suceava: file de istorie. Documente privitoare la istoria orasului 1388 – 1918. – București: Direcția Generală a arhivelor statului din Republica Socialistă România, 1989. – Vol. I. – 860 p.; Matricolorum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P. II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501). – Varsoviae: Typus officinae C. Kowalewski, MCMVII [1907]. – VIII+190 s.; Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki. – Vol. II. – Partea a II-a – 1451– 1510 / Culese, adnotate și publicate de Nic. Densușeanu. – București, 1891. – 729 p.

Розділ 1.

ПРЕСТОЛ ГОСПОДАРЯ ДЛЯ БРАТА КОРОЛЯ: ПЛАНИ ЯГЕЛЛОНІВ ЩОДО МОЛДАВІЇ В КІНЦІ XVст.

Останні два десятиліття XV ст. в історії Молдавської держави позначилися ускладненням її зовнішньополітичного сановища, пов'язаним із прагненням Польського королівства утвердитися в регіоні Північного Причорномор'я на фоні боротьби країн Центральної та Південно-Східної Європи з могутньою Османською імперією⁵. Варто відзначити, що до відкритого зіткнення поляків з турками, яке сталося після спроби Польщі захопити Молдавію в 1497 р., лише Угорщина та Молдавська земля, на чолі якої в той час стояв видатний правитель і полководець господар Штефан III Великий (1457 – 1504 рр.), були головним форпостом спротиву християнської Європи експансії османів. Після більш як десятирічної і фактично майже одноосібної боротьби проти ворогів християнської цивілізації, в ході якої у 1484 р. Молдавія втратила дві важливі фортеці-порти у Причорноморському регіоні – Кілію і Четатя-Албе (Білгород), так і не дочекавшись суттєвої допомоги ні від сусідньої Угорщини (яка припинила боротьбу з османами і уклала в 1483 р. з новим султаном Баязидом II (1481 – 1512 рр.) п'ятирічне перемир'я), ні від польського короля Казимира IV Ягеллончика (1447 – 1492 рр.), васалом якого був в той час молдавський воєвода⁶, Штефан III теж вирішив припинити конфронтацію з Османською імперією і виплатив їй данину в розмірі 5 тис. золотих⁷.

Більше того, коли у 1489 р. Польща, уклавши з Туреччиною мирну угоду, визнала колишні молдавські приморські фортеці Кілію та Білгород за Османською імперією, воєвода Молдавії більше не вважав себе зв'язаним васальною присягою з польським королем і так само уклав мирний договір з Портою, погодившись на виплату османам данини та став васалом угорського короля Матяша I Корвіна (Хуньяді)

5 Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). — С. 90.

6 Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. — P. 77.

7 Ursul. Ștefan cel Mare și turcii. — С. 179-180; История Румынии / И. Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др. — С. 260-263; Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). — С. 94; Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV — начале XVI в. — С. 107.

(1458 – 1490 pp.)⁸. Угорський сюзерен пожалував Штефану, в якості компенсації за втрачені причорноморські фортеці Кілію і Білгород, трансільванські замки Чічеюл з 60 селами і Балте⁹.

У 1490 р., після смерті короля Матяша I, розпочалася боротьба за угорську корону, на яку претендували брати Ягеллони – Ян Ольбрахт і чеський король Владислав, а також німецький король Максиміліан Габсбург (1486 – 1519 pp.), майбутній імператор Священної Римської імперії. Невдовзі, проти Ягеллонів, які правили у Чехії, Польщі, Великому князівстві Литовському, а також прагнули опанувати Угорське королівство, поширивши таким чином владу на більшу частину Центрально-Східної Європи, сформувалася «Антиягеллонська коаліція», котру підтримувала Порта¹⁰. До альянсу долучилися Кримське ханство, Велике князівство Московське, Священна Римська імперія, а в 1489 р. ще й сват великого князя московського Івана III – молдавський господар Штефан III, який за його посередництва уклав пізніше молдавсько-криський союз, убезпечивши Молдавську землю від нападів татар¹¹. Характерно, що незважаючи на антиягеллонську позицію господаря Штефана, навесні 1490 р. молодший син польського короля і великого князя литовського Казимира IV Ян Ольбрахт намагався схилити його до підтримки своєї кандидатури на угорський престол, але ці заходи успіху не мали. А коли Ян Ольбрахт виступив з військом проти Владислава, воєвода Молдавії організував напад на Покуття¹².

З новим угорським королем Владиславом (Уласло) II (1490 – 1516 pp.), який переміг суперників у результаті складної боротьби та уклав 1491 року угоду з Максиміліаном Габсбургом, молдавський господар встановив добросусідські відносини і отримав підтвердження на свої замки в Трансільванії.

Натомість у стосунках Молдавії з Польщею намітилися ускладнення. Новий польський король Ян Ольбрахт (1492 – 1501 pp.) на зустрічі братів Ягеллонів в м. Левоча (нині східна Словаччина) у 1494 р.

8 Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. – С.108.

9 Giurescu C.C. Istoria românilor. – С.58.

10 Smołucha J. East-Central Europe and the Idea of Crusade in the Second Half of the Fifteenth Century. – P.117.

11 Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. – С.18-20, 23; Бартош І. Участь Кримського ханства в антиягеллонській коаліції на теренах Східної Європи. – С.99-100.

12 Iorga N. Istoria lui Ștefan-cel-Mare. – P.219-220.

поставив питання про антиосманський похід з метою звільнення колишніх молдавських фортець-портів Кілії і Білгорода, які планувалося використати для зміцнення позицій Польщі на Чорному морі¹³. Ці плани, сформульовані колишнім наставником польського короля Яна Ольбрахта італійцем Філіпом Буонаккорсі Каллімахом, відомим свого часу дипломатом, ґрунтувалися на ідеї організації опору османській експансії в Європу¹⁴. Важливе значення в цих планах надавалося Молдавії, яку планувалося захопити та посадити на її престол замість Штефана III, який дружив з Москвою, інтригував проти Польщі та претендував на Покуття, лавіруючи між Угорщиною, Польщею та Османською імперією, наймолодшого з братів Ягеллонів Сигізмунда¹⁵. Передбачалося, що тоді ця країна стане надійним заслоном проти наступу османів і віддалить безпосередню османську загрозу від кордонів Польщі. Проте угорський король Владислав II, який був сюзереном Штефана III, рішуче виступив проти ідеї усунення його від влади в Молдавії і зажадав, щоби антиосманський похід відбувся у порозумінні й співпраці з молдавським господарем¹⁶.

Та король Польщі все таки зважився на реалізацію свого плану, вирішивши при цьому заручитися підтримкою іншого брата вели-

13 Giurescu C.C. *Istoria românilor*. – С.59; Niemezyk K. *Moldau in polnischen und ungarischen Politik. Das Treffen in Levoča 1494*. – P.104; Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. – С.23.

14 Baczkowski K. *Rady Kallimacha*. – S.66-67; Iorga N. *Istoria lui Ștefan-cel-Mare*. – P.227; Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. – С.109; Семёнова Л. Е. *Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории)*. – С.90; Niemezyk K. *Moldawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501)*. – S.56.

15 Axinte Uricarul. *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*. – P.80; Górka O. *Niznany żywot Bajezida II – źródłoda wyprawy czarnomorskiej najazdów turków za Jana Olbrachta*. – S. 376; *Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII*. – P.146; Spieralski Z. *Po klęsce bukowińskiej 1497 r. Pierwsze najazdy Turków na Polskę*. – S.98; Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. – С.110; Балух О. *Польсько-молдавська війна 1497 – 1499 pp.* – С.58.

16 Cazan I. *Dusmanii de temut, aliati de nadejde: Țările Române in epoca lui Ștefan cel Mare in contextul politicii Central Europene*. – P.130; Xenopol A.D. *Istorie românilor din Dacia Traiana*. – P.375; Schmidt W. *Suczawa's historische Dankwurdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich*. – S.72; Rosetti R. *Istoria artei militare a românilor pâna la mijlocul veacului al XVII-lea*. – P.234; Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. – С.110.

кого князя Литовського Олександра, з яким в 1496 р. зустрівся у цій справі в Парчеві¹⁷. Саме там план захоплення Молдавської землі для Сигізмунда набув чітких обрисів¹⁸. Польський хроніст М. Стрийковський стверджує, що «Ян Ольбрахт, король польський, відповідно з'їзду і домовленості в Левочі з братом Владиславом, королем чеським і угорським, і з другим братом Олександром, великим князем литовським, в Парчеві, радою таємно замкненою готувався до війни проти турків, неприятелів страшних всього християнства, або до здобуття слави, або для помсти за смерть Владислава Ягелловича, дядька свого, короля угорського і польського, біля Варни турками вбитого. І хоча ця хитра і таємна з усіма братами змова разом задумувалася, але всі вірили, що задумав король Ольбрахт волоською землею для брата Зигмунта заволодіти, обманувши Стефана, воєводу волоського, трюком звичайного походу через волоську землю проти турків рухаючись. Як так було, але не пощастило, оскільки Кромер услід за літописцем литовським так пише, що Ольбрахт рухався на Стефана»¹⁹. У «Хроніці Литовській і Жмойтській» йдеться, що «Олбрихт, король полський, брат рожоний великого князя литовського Александра, хотів Волоську землю на Жигмонта опанувати, ошукавши Стефана, воєводу волоського, фортеlem таковим, яко бы хотячи на турка през Волоську землю тягнути з войском своим полским»²⁰. Але воєвода Штефан був добре поінформований про таємні плани Яна Ольбрахта учасником родинного з'їзду Ягеллонів у Левочі трансільванським воєводою Б. Драгффі (Биртоком), з яким Штефан III перебував у родинних стосунках²¹. Намагаючись запобігти загрозі Молдавській державі з боку Польщі, він активізував дипломатичну діяльність. Зміцнивши взаємини з Угорщиною, господар приділяв велику увагу зв'язкам з Московією. А після того, як в 1494 р. великий князь Іван III уклав з Великим

17 Iorga N. Istoria lui Ștefan-cel-Mare. – P.227.

18 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Krieges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмін. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.9; Borzemski A. Siły zbrojne w wołoskiej wojnie Jana Olbrachta. – S.7.

19 Kronika Polska, Litewska, Zmudzka i wszyskiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.298-299.

20 Хроника Литовская и Жмойтская. – С.98.

21 Niemczyk K. Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501). – S.58-59; Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. – С.23.

князівством Литовським мирний договір, скріплений династичним шлюбом Олександра і Єлени, з'явилася перспектива встановлення молдавсько-литовських союзницьких відносин²². Та незважаючи на це Янові Ольбрахтові вдалося домовитися зі своїм братом литовським князем Олександром про підтримку запланованого походу. В січні до Порти був направлений посол М. Стрежовський з вимогою усунення татар з околиць Білгорода²³.

Таким чином, відновлення в останній чверті XV ст. планів боротьби Польського королівства за Причорномор'я і невдоволення політикою господаря Молдавії Штефана III, спонукали Яна Ольбрахта до реалізації сформульованої на з'їзді Ягеллонів в Левочі (1494 р.) ідеї щодо заміни непоступливого молдавського правителя молодшим братом короля Сигізмундом. Проте практичне втілення цього плану не знайшло підтримки з боку іншого Ягеллона – угорського короля Владислава II.

22 Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). – С.95; Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. – С.23-24.

23 Niemczyk K. Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501). – S.60.

Розділ 2.

У ПОЛОНІ ІЛЮЗІЙ: ПІДГОТОВКА ПОЛЬСЬКИМ КОРОЛЕМ ЯНОМ ОЛЬБРАХТОМ МОЛДАВСЬКОЇ КАМПАНІЇ

Невдовзі у Польському королівстві розпочалися гучні приготування до війни з османами. За словами М. Стрийковського, Ян Ольбрахт «на цю війну запросив Олександра, великого князя литовського і Йоганна Тіффена, магістра прусського, і брата Зигмунта згідно договору спільному і миру обов'язковому. Шляхті також всій коронній, пруссам, помор'янам і шлензакам в місяці травні до Львова загальним рушенням говорив з'їхатись. Окрім того, за гроші найманих солдатів велике число зібрав»²⁴.

Угорський король Владислав II на звернення Яна Ольбрахта в лютому 1497 р. дав ухильну відповідь. Владислав обіцяв лише «неофіційну» допомогу польським військам за умови їхніх узгоджених дій з молдавським господарем в районі Кілії та Білгорода. Угорський посол, який прибув до Ольбрахта влітку 1497 р., напередодні виступу в похід польських військ, підкреслював негативне ставлення Владислава до планів польського короля²⁵.

Деякі польські пани теж відраджували Яна Ольбрахта від походу, коли той разом з Сигізмундом та служилим людом біля Перемишля війська очікував і декілька днів там лежав. Як свідчить М. Стрийковський: «Там же його Кшеслав з Курозвак, єпископ Куявський призначений, від свого і від кардинала Фредеріка імені від цієї війни гарними, законними причинами відговорювали. Але король, висваривши його, строго говорив йому йти геть, мовлячи, що ксьондзу месою, не війською займатися годиться, і про неї, навіть якщо сорочка його про захід цей знала, то спалити її би присягнув. Олександр же великий князь литовський, відповідно до таємного на сеймі парчевському з братом прийнятого рішення тягнувся з Лит-

24 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.299.

25 Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть XIV – начало XIX в.). – С.91; Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). – С.95; Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. – S.164-165.

вою в Волохи через Брацлав і Сороки, а король Ольбрахт з другого боку рушив Литву, Жмудь, русаків, Волинь і підляшан»²⁶. Великий магістр Німецького ордену Йоганн фон Тіффен, виконуючи васальні зобов'язання перед королем Польщі, прибув до Львова 13 липня з 400-ми воїнами, і у нього майже одразу по прибуттю виникли непорозуміння з польськими владцями через брак інформації про мету походу та військові плани короля²⁷.

Через послів Кшеслава з Курозвак Рожича, єпископа Куявського і Миколая Подольського з Притика, гербу Яніна, каштеляна радомського, як пишуть польські хроністи М. Бельський та М. Стрийковський, Ян Ольбрахт запропонував й молдавському господарю долучитися до походу, «кажучи йому й прохаючи, щоби з ним на турків готувався, обіцяючи йому від турків Білгород і Кілію відбити»²⁸. Стефан III, розуміючи всю небезпеку свого становища, висловив згоду долучитися до «чорноморського» походу короля, але, за словами М. Стрийковського, обіцяючи, що дасть «стацію для війська його і сам зі своїми волохами й з чаклами до нього приєднається», вимагав «лише, щоби король раніше в нижню землю, під Білгород і Кілію, зі своєю потугою прибув»²⁹. «Бо, – як зазначав у своїй хроніці М. Бельський, – йому наперед вибиратися на ту війну не годиться, особливо будучи у турка в горлі»³⁰. Раніше попереджений угорськими панами, які за твердженням М. Стрийковського, «побачивши, що волоська земля з-під оборони і опіки їхньої повинна була вийти після тієї війни, одразу ж Стефану, воеводі, через листи і послів своїх говорили, щоби остерігався, оскільки король польський військо не на турків, а проти нього самого веде, щоби його вигнавши, брата Зигмунта волоським господарем поставити (...) почав воевода Стефан уважніше приглядати через шпигунів, що

26 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.299.

27 Plewczinski M. Krzyzacy i prusacy ksiazecy w armii koronnej w latach 1497 – 1572. – S.37; Масан О. Німецький Орден і середньовічна Буковина. – С.24; Szweida A. Rok 1497: polsko-krzyzackie braterstwo broni. – S.18-19.

28 Kronika Marcina Bielskiego. – S.906; Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.299.

29 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.299-300.

30 Kronika Marcina Bielskiego. – S.907.

би король хотів почати. А король, вишикувавши війська коронні, біля Львова, останнього дня червня місяця рушив просто на Волохи, де злі прикмети майбутньої поразки явно показалися»³¹.

Вбачаючи небезпеку для Молдавії в такому виборі маршруту руху королівського війська, господар ще весною поінформував про початок чорноморської виправи спершу сілістрійського санджакбея Месіх-пашу³², а відтак і султана Баязида II, повідомивши йому, що Польща готується до війни³³. Хоча достеменно він ще не знав, з ким слід вести війну, але пообіцяв підтримати султана. Штефан також інформував, що угорське військо було зібране в Трансільванії. Султан наказав воєводі Штефану атакувати Трансільванію, але той відповів в листі до падишаха, що він не може цього зробити, тому що він побоюється нападу з боку кримських татар³⁴. За повідомленням османської хроніки «Життя султана Баязида»: «Цього року ляхи вирушили в похід із незліченим військом, маючи намір знищення Молдавії. Стефан-бей, який був господарем Молдавії, направив про це звістку до порти. Тоді великий володарсвіту, султан Баязид, негайно послав розпорядження до бейлербеїв і санджакбеїв своїх, щоб збирали війська з вілаєтів Анатолії та Румелії. Якуб-паша був відправлений зі свого пашалика до Румелії для збору війська. Збиралися вони в своїх краях і йшли до Якуба-паші. Цього війська налічувалося загалом 50000 чоловік. Якуб-паша вислав шпигунів, щоб мати відомості про армію неприятеля. Довідавшись, що була дуже чисельна; він повідомив падишаха про потребу, щоб дав йому своє прибічне військо. Щодо того його величність султан надав фірман, аби виступало військо, яке знаходилося при його особі, і військо з Анатолії долучилося до того, котре було при султані. Вирушили вони всі разом в щасливу годину. Якуб-паша мав також наказ, щоб з'єднався з військом султана, і об'єднання відбулося на березі Дунаю. Всі ті війська становили до 20000 чоловік, які йшли маршем до кордонів Молдавії»³⁵.

31 Kronika Polska, Litewska, Zmudzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.300.

32 Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.61; Балух О. Польсько-молдавська війна 1497 – 1499 рр. – С.59.

33 Papée F. Jan Olbracht. – S.123.

34 Niemczyk K. Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501). – S.61.

35 Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han. – P.137-138; Górka O.

«А Стефан, воєвода волоський, – за твердженням М. Стрийковського, – уважно спостерігаючи на Ольбрахтові заходи, до чого все йде, швидко побачив, що не до Кам'янця йде, де була найближча і найпростіша дорога до Кілії та Білгорода, замків турецьких, а на Покуття тягнеться»³⁶. Хроніст М. Бельський повідомляє, що про це господаря сповіщали його шпигуни, вислані ним, щоб спостерігати за пересуванням польського короля³⁷. А тим часом у війську Яна Ольбрахта, яке пересувалося територією Галичини в бік Молдавії, стали поширюватися хвороби. Зокрема, на дизентерію захворів великий магістр Німецького ордену Й. фон Тіффен. 17 серпня король дозволив йому повернутися до Львова, а орденський загін у складі 140 кіннотників та 100 піхотинців очолив в поході комтур Людвіг фон Заусгайм³⁸.

Отже, приготування Польщі до війни проти турків хоча й були гучними, але йшли доволі повільно. А дипломатична підготовка цієї справи залишалася незадовільною. Противники воєнних приготувань короля Яна Ольбрахта були як серед польської знаті, так і серед потенційних союзників та васалів Польщі. Король Угорщини Владислав II обіцяв брату неофіційну підтримку у війні тільки в разі його порозуміння щодо плану ведення антиосманської воєнної кампанії з молдавським господарем. Натомість господар Штефан III, будучи попередньо поінформований про наміри польського короля посадити свого брата на молдавський престол, погоджувався на співробітництво лише за умови ведення дій польськими військами на узбережжі Чорного моря. Тільки великий литовський князь Олександр Ягеллон беззастережно погодився підтримати акцію Яна Ольбрахта, але його войовничий запал стримувався союзником Штефана Великого великим московським князем Іваном III.

Niznany żywot Bajezida II – źródłoda wyprawy czarmorskiej najazdów turków za Jana Olbrachta. – S.402.

36 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.300.

37 Kronika Marcina Bielskiego. – S.908.

38 Масан О. Німецький Орден і середньовічна Буковина. – С.24; Plewczinski M. Krzyzacy i prusacy ksiazecy w armii koronnej w latach 1497 – 1572. – S.3; Szweda A. Rok 1497: polsko-krzyzackie braterstwo broni. – S.19.

Розділ 3.

ВСТУП КОРОЛІВСЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРИТОРІЮ МОЛДАВІЇ І ПОЧАТОК ВОЄННИХ ДІЙ

Коли стало очевидним, що король Польщі з армією рухається саме в напрямку до молдавських кордонів³⁹, між Штефанам III і Яном Ольбрахтом відбувся перший обмін послами, який ще не виказав ворожих намірів польського володаря щодо господаря, а навпаки, як свідчить автор «Бистрицького літопису», Ян Ольбрахт молдавського посланця вистірника Ісака «прият дари любезно и съ чистия и миром паки отпусти поклицаря до господина Стефана воевода. И к ним же паки лъстия, рекоша, яко грядут на Турци. И паки и краль посла свое поклицари до Стефана воевода. Господинъ же воевода погостив их добря и съ честия их отпусти въсвоаси»⁴⁰.

Втім, воевода Штефан став, за словами М. Стрийковського, «ще більше остерегатися і послав трьох шляхетних панів волоських до короля, вивідуючи, по-дружньому чи з ворожими намірами йшов на Волохи, що коли б проти Туреччини хотів війну вести, тоді міг прямою дорогою йти, до кордонів турецьких прийти, обіцяючи військам його польським і литовським їжу давати та сам зі своїми людьми одразу ж прибути на допомогу, коли всі на турецьких кордонах зберуться. А коли б хотів король проти нього війну безневинно розпочати, тоді буде старатися, щоб король пожалкував, що на Стефана меч здійняв. Тим посольством зверхнім король був ображений, і, послів тих всупереч закону людському полонив, відіславши під вартою до Львова, і сам, не очікуючи ні військ литовських, ні пруссів, і мазурів, увійшов по-ворожому в Волохи»⁴¹. Стався цей інцидент з молдавськими послами після того, як у середині серпня 1497 р. польське військо форсувало Дністер біля Михальчого (вище Городенки), перетнувши кордон Молдавії⁴². За словами автора «Би-

39 Бартош І. Участь Кримського ханства в антиягеллонській коаліції на теренах Східної Європи. – С.102.

40 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.31.

41 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.300.

42 Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P. 146; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.51;

стрицького літопису», відпустивши польських посланців, «и паки по их рячи ульстивими оне посла господиных Стефан воевода поклисари до краля свои вѣрнии бояри, жупана Тъутула логофета и жупана Исака вистярника, съ многими и великими дарами. И тако краль пряде ряка Нистр у Михалчи на сей страни съ всями своїми войскаами. И приидоша до Коцмане, на край земли Молдавской, и тамо ящя поклисарие господина Стефана воевода и послашя их до Лиова града. И тога видя Стефан воевода, яко облѣан бисть от ляхом»⁴³. Під час перебування польського війська у Кіцмані за вказівкою короля руський палатин Миколай з Танчина видав 17 серпня 1497 р. шляхтичу Ієроніму Висоцькому привілей про його звільнення «від участі у війсьній експедиції проти Молдавії». Замість цього він зобов'язувався обороняти фортецю Глиняни під час війни⁴⁴. Аналізуючи цей документ, румунський дослідник І. Петріка зауважував, що в ньому в ньому вже чітко вказується на те, що організована в 1497 р. королем Яном Ольбрахтом війсьна кампанія мала на меті не відвоювання у османів причорноморських портів Кілії і Білгорода, як декларувалося перед тим, а була чітко спрямована на підкорення Молдавії⁴⁵.

За словами молдавського літописця Г. Уреке, з Кіцманя Ян Ольбрахт з військом вирушив до Шипинців⁴⁶. У Шипинцях королівська армія стояла табором з 22 до 27 серпня⁴⁷. Там король видав кілька привілеїв щодо винагородження кількох вірних шляхтичів, а саме Миколая з Острова, Войцеха з Суленчич, Яна з Смілович, Станіслава з Хлевищ, Якуба Чайки, Кшиштофа Седловецького, маєтками з фонду конфіскованих володінь⁴⁸. Очевидно там у Яна Ольбрахта

Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.72; Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – P.83-84.

43 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.31.

44 Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki. – P.386.

45 Petrică I. Relațiile politico-economice între Moldova și Polonia în a doua jumătate a sec. al XV-lea – P.354.

46 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.73.

47 У 1700 р. секретар польського посольства до Порти Ф. Радзівський згадував у щоденнику, що на шляху зі Снятина до Чернівців бачив біля Лужан «окопи війни короля Альберта» (Călători străini despre Țările române. – P.164).

48 Ryczek I. Uczestnicy wyprawy moldawskiej według listunkonfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w Matricularum Regni Poloniae summaria. Czesc I. – S.26-29.

відбулася нарада, на якій вирішували, як зазначає хроніст М. Бельський, «чи насамперед король має взяти Хотин, чи йти прямо до Сучави. Одні радили, щоби неприятеля собі в тилу не залишати, аби з військом безперий зв'язок мати, і була то добра порада, але більшість було тих, які хотіли йти до Сучави, як до столиці»⁴⁹. Все ж, за порадою Яна Трнки було вирішено взяти Хотин, до якого було відряджено загін Яна Карнковського, який, через неможливість швидкого здійснення цього плану, повернувся до основних сил⁵⁰.

За повідомленням «Хроніки Биховця»: «Воевода молдавський Стефан, дізнавшись про те достеменно, що король Ольбрахт пришов в землю його з великим гнівом і невимовною силою. Зібрав все своє військо, зміцнив потужно свій столичний град Сучаву і всі інші міста свої, і залишивши там свої гарнізони, сам зі своїм військом пішов в гори»⁵¹. Молдавський літописець свідчить, що після цього господар «повеля събратися вьсей войсць своей у Романов тръгу (...). А до толь господинь Стефан воевода утврди и управи стража и посла их против лъхов на брод Чорновском тръгу на Прути ряку. А сам господинь Стефан воевода, коли билы аугуста мьсяца 27 вь недѣль, он еихал от Сучави до войсць своей, до Романов тръгу. И вь ть день приведоша ему от стража 6 лъхов. И тако 3 лъхи посла до царѣ турского, а другия же отвѣсити повель»⁵². 31 серпня королівський табір знаходився над р. Прут поблизу Чернівців, де Ян Ольбрахт обдарував дворянина Яна Жуковського привілеєм на маєтки⁵³. Польський історик Т. Грабарчик вважає, що «через невдалу спробу зайняти Хотин і безперервні напади молдавської кінноти, продовжувати марш у напрямку чорноморських протів стало неможливим, тому що це могло призвести до ізоляції армії від баз постачання. Тому було вирішено прямувати до молдавської столиці Сучави, яка мала стати базою для подальших дій на півдні проти Стефана Великого»⁵⁴. Після невдалої спроби перей-

49 Kronika Marcina Bielskiego. – S.908.

50 Wapowski B. *Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535.* – P.182; Grabarczyk T. *The polish court banner in the moldavian expedition in 1497.* – P.30.

51 Хроника Быховца. – С.165.

52 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.31.

53 Ryczek I. *Uczestnicy wyprawy moldawskiej według listunkonfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w Matricularum Regni Poloniae summaria. Czesc I.* – S.30.

54 Grabarczyk T. *The polish court banner in the moldavian expedition in 1497.* – P.30.

ти Прут біля Чернівців, королівське військо рушило лівим берегом річки до Тарасівців. У таборі поблизу цього поселення протягом 6 – 7 вересня Ян Ольбрахт також роздав земельні пожалування 3-м дворянам⁵⁵. 7 вересня армія короля зупинилася біля двору Хадір, де в таборі упродовж 7 – 12 вересня були винагороджені маєтками Анджей Ніщицький, Клеменс Беленський, Павел Земак, Анджей Страж, Пьотр Опалінський, Ян Гут, Ян Псарський, Ян Гржимала, Амбросій Памповський, Станіслав Парчевський, брати Якуб і Миколай з Коссова, Миколай Сераковський та ще 24-ри дворяни⁵⁶.

12 вересня у місцевості Хідір королівське військо таки форсувало Прут⁵⁷. Далі армія короля попрямувала в напрямі Сірету. 18-20 вересня поляки перейшли р. Сірет і зайняли одноіменне місто. Ставши табором в Сіреті, як і під час попередніх зупинок, Ян Ольбрахт видав 27-28 вересня кільком шляхтичам привілеї на маєтки⁵⁸. Там також відбулася сутичка з татарами, яких поляки успішно відігнали і через чотири дні стали під Сучавою, «розділивши військо на чотири частини, стараючись, – як констатував М. Бельський, – оточити місто зусібіч»⁵⁹. Сталося це, як свідчить автор «Бистрицького літопису», «въ неделе, еже есть мѣсаца септемвриа 24»⁶⁰. За твердженням «Волинського короткого літопису», коли «ходи король полский Олбрахт в землю Волоскую со всеми вои своими, и многа зла вои его сътвориша церквам и образом божиим, срам и писанию предати»⁶¹.

Таким чином, після вступу війська Яна Ольбрахта на територію

55 Ryczek I. Uczestnicy wyprawy moldawskiej wedlug listunkonfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w Matricularum Regni Poloniae summaria. Czesc I. – S.31-34.

56 Ryczek I. Uczestnicy wyprawy moldawskiej wedlug listunkonfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w Matricularum Regni Poloniae summaria. Czesc I. – S.34-65.

57 Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.30; Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.63.

58 Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P.II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501). – S.53-54.

59 Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.30; Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.63; Kronika Marcina Bielskiego. – S.908; Schmidt W. Suczawa's historische Dankwurdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich. – S.75.

60 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.31-32.

61 Волинская краткая летопись. – С.124.

Молдавії, господар Штефан III остаточно переконався у ворожих намірах польського короля, які той певний час маскував під виглядом антиосманського чорноморського походу. За наказом воеводи молдавська сторожа відбила спробу коронного війська перейти вбхід р. Прут біля Чернівців, що спонукало Яна Ольбрахта рухатися до столиці Молдавії лівим берегом ріки до іншого броду, біля двору Хідір, де армія короля таки пододала цю водну перепону, але час було згаяно. У околицях м. Сірет в сутички з поляками вступили татари. Це також сповільнювало просування королівського війська до Сучави і дало можливість Штефану III не лише зміцнити столичний замок, але й зібрати сили для опору агресору.

Розділ 4.

«НАЧЯШЯ РВАТИ ГРАД СУЧАВСКИЙ»: СПРОБИ ЯНА ОЛЬБРАХТА ЗДОБУТИ СУЧАВУ ТА ФІАСКО ПЛАНІВ КОРОЛЯ ЩОДО ПІДКОРЕННЯ МОЛДАВІЇ

В умовах вторгнення до країни війська польського короля, воєвода Штефан III ще 27 серпня покинув молдавську столицю і вирушив до м. Роман збирати основні сили, пославши також по допомогу до князя Трансильванії Б. Драгффі (Биртока), валаського воєводи Раду й турків. За словами літописця Грігоре Уреке, перед тим він звелів забрати всі запаси продовольства та худобу навколо⁶². Вся околиця столиці стала подібна до пустелі. Сучавський замок велів закрити та тримати облогу; оборону було доручено досвідченому воїну і дипломату сучавському портарю Луці Арбуре⁶³.

Сучава була тоді значним за розмірами, багатолюдним містом з добре укріпленою фортецею, яка, за свідченням Д. Кантеміра, була «розташована на плоскому узвишші біля річки Сучава, котра, мабуть, і дала цьому місту назву; місто оточували стіни і глибокі рови. На підвищеній рівнині розташовувалися досить великі передмістя. Окрім палаців господаря та знаті, там налічувалося сорок кам'яних церков і багато дерев'яних, а також шістнадцять тисяч приватних будинків»⁶⁴. Жінки, діти та старі покинули місто, у пошуках безпечного місця виїхали також вірмени, котрі заселяли передмістя. Залишилися лише здорові чоловіки, які зачинилися у фортеці⁶⁵. Багато вірменських родин повтікало тоді з Сучави до Трансильванії⁶⁶.

Фортеця воєводи (Cetatea de Scaun) була збудована на уступі гори, що вивиснується містом і заплавою річки Сучави, тому її обо-

62 Rosetti R. Istoria artei militare a românilor pâna la mijlocul veacului al XVII-lea. – P.236; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.52; Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.73-74.

63 Schmidt W. Suczawa's historische Dankwurdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich. – S.75; Husar A. Dincolo de ruine: cetăți medievale. – P.71; Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня – 19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр. – С.108.

64 Кантемир Д. Описание Молдавии. – С.23.

65 Schmidt W. Suczawa's historische Dankwurdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich. – S.78.

66 Kolandijan S. E. Les armeniens en Transylvanie, X – XVIII s. – S.359.

рона не становила великих труднощів. Природно захищена крутими схилами уступу, на якому вона підноситься, та штучним глибоким оборонним ровом, що відокремлює її від плато, фортеця, котру звів ще в кінці XIV ст. господар Петру Мушата, стала одним з найбільш грізних укріплених пунктів на території Молдавії.

Найголовніша і найдавніша частина фортеці складалася з чотирикутного укріплення з квадратними бастіонами на кутах і посередині стін. Хоча вона й не збереглася повністю (північна частина обвалилася через недостатню стійкості ґрунту), розміри фортеці можна встановити з достатньою точністю. Довжина її близько 40 м, а ширина – 36 м; середня товщина стін – 2 м. У первісному вигляді, який тепер можна встановити лише в загальних рисах, бо план фортеці неодноразовозазнавав змін, вона була оточена великим захисним ровом, шириною в 30 м., настільки глибоким, що його було важко перейти. Цей рів був викопаний на деякій відстані від фортечної стіни, так що між ним і муром залишилася смуга землі нерівної ширини, головним призначенням якої, звичайно, було забезпечити пересування навколо фортеці. У тому вигляді, як вона була первісно побудована, воєводська фортеця існувала протягом багатьох десятиліть, принаймні з двох причин: її виняткової потужності, через що вона не потребувала зміцнення, і політичної нестабільності в країні, що тривала до середини XV ст. Саме з цих причин воєводи не проводили великих робіт по реконструкції фортечних укріплень⁶⁷.

Лише за часів правління господаря Штефана Великого замки Молдавської землі, особливо «престольний град» в Сучаві, зазнали значних реконструкцій, викликаних початком широкого застосування артилерії при облозі укріплених пунктів⁶⁸. В основному перебудова Сучавської фортеці звелася до зведення дуже потужної зовнішньої лінії стін, товщина яких в кінцевій фазі перевищувала 3,50 м. У першій фазі, пов'язаної з подіями 1476, коли Сучава пережила першу облогу з боку оманського війська на чолі з султаном Мехмедом II, зовнішні укріплення склалися зі стіни, товщиною в 1,50 м, що

67 Matei M. D. Contributii arheologice la istoria orasului Suceava. – P. 166-167; Şlapac M. Cetăți medievale din Moldova (mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea). – P.93, 95, 121, 123.

68 Oltean R. Cetăți, castele și alte fortificații din România. De la începuturi până spre anul 1540. – P.88.

оточувала фортецю кільцем. Хоча на ній було багато бастіонів, ця стіна не цілком відповідала вимогам оборони через те, що квадратні вежі не підходили для установки на них важкої артилерії. Тому були здійснені заходи щодо додаткового зміцнення зовнішньої стіни, до якої добудували ще більш товсту стіну з напівкруглими вежами. Стіна значної товщини і особливо напівкруглі башти додавали фортеці виняткову міцність, якою пояснюється успішний опір захисників фортеці під час чергової облоги молдавської столиці османським військом в 1485 р.⁶⁹.

Польський король прийшов зі всією своєю потугою до Сучавської фортеці у неділю, 24 вересня⁷⁰. Перш ніж почати облогу, відпустив усіх полонених, що потрапили йому до рук, намагаючись таким чином схилити на свій бік молдавських бояр, проте ті не піддалися⁷¹. За твердженням «Хроніки Биховця», «король же Ольбрахт, підійшовши до Сучави, стояв під нею декілька днів і зрозумів, що граду зробити нічого не може: всі молдавани, обложені в замку, давали йому таку відповідь: «Знай напевно, що ми господарю своєму і граду його зрадниками бути не можемо, тому що наш воєвода Стефан знаходиться зі своїм військом в полі, і якщо хочеш, піди й переможи його, і тоді міста і вся земля його одразу будуть в твоїх руках»⁷².

Через два дні, 26 вересня, за свідченням автора «Бистрицького літопису», «въ вторник къ вечерю», поляки «начаяшя рвати град Сучавский»⁷³та. Як зазначав польський хроніст М. Стрийковський, король «столичний замок, з чотирьох боків обложив, і могутньо гарматами стіни руйнуючи, здобував, сподіваючись, що волохи, розчарувавшись суворим і тиранським правлінням Стефана, до нього повинні пристати. Проте в цьому він помилився, оскільки хоча вісімдесят тисяч люду лицарського коронного було, не рахуючи візників, кухарів і інших допоміжних людей, котрих сорок тисяч

69 Matei M. D. Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava. – P.167; Șlapac M. Cetăți medievale din Moldova (mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea). – P.93, 95, 121, 123.

70 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.74.

71 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.29-30.

72 Хроника Быховца. – С.165.

73 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.32.

було, бо й возів з їжею тридцять тисяч було в таборі»⁷⁴. Обстріл укріплень тривав вдень і вночі, але якихось особливих результатів не дав, оскільки ще раніше Штефан зміцнив укріплення столиці⁷⁵, зробив необхідні запаси, а сучавський портар Лука Арбуре уміло керував обороною⁷⁶.

Гарнізон фортеці витримував всі атаки коронного війська, бо як засвідчував польський хроніст Б. Ваповський, молдавани «також мали гармати й багато іншого спорядження»⁷⁷. Зокрема, пострілом з гармати із замку було вбило коня під одним з найманців, але доля цієї людини не відома⁷⁸. Надалі поляки обмежилися артилерійським вогнем для здобуття фортеці. Але це не дало їм бажаного успіху навіть тоді, коли вдалося зробити в частині муру пролом⁷⁹. Молдавська залага під командуванням Л. Арбуре, відремонтувала фортечну стіну, закривши у нічний час отвір «міцними дубовими колодами, землею й іншими перепонами»⁸⁰. Не допомогли польському війську й дві важкі бомбарди, одну з яких, за свідченням хроніста Б. Ваповського, тягнуло 40, а іншу – 50 коней⁸¹. «Ростовський літопис», а услід за ним і російський історик В. Татищев повідомляють, що коли король, «Альбрехтґ вшедь в землю Волошскую начат плънити, и жеци, и сьчи и грабити, и пришедь под Сочаеву градъ и стъну выбили пушками»⁸². Автор «Густинського літопису» згадуючи про оборону Сучавського замку стверджував, що Ольбрахт тому «не може его взятии, браняхубося изъ града крѣпко и немало

74 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszyskziej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.300.

75 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P. 73; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.52.

76 Eșanu V. Marii demnitaraii Țării Moldovei în domnia lui Ștefan cel Mare (1457 – 1504). Teză dedoctor în știința istorice. – P.138, 202; Iorga N. Istoria lui Ștefan-cel-Mare. – P.236; Rosetti R. Istoria artei militare a românilor pâna la mijlocul veacului al XVII-lea. – P.236.

77 Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535. – P.183.

78 Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.30-31.

79 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фишер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.30; Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.31.

80 Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535. – P.183.

81 Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535. – P.183.

82 Текст літописи 6988 – 7047 гт. – С.89; Татищев В. История Российская. – С.460.

Ляховъ побиша»⁸³. А польський хроніст М. Стрийковський, відзначаючи стійкість сучавських оборонців, зауважував, що «волохи мужньо оборонялися і де наші вдень отвори вибили, то вони вночі землею, деревом і камінням закладали. Таким чином, коли наші багато часу біля Сучави згаяли, Стефан також зібрав військо зі своїх волохів, турків, мульта і секлів. Хоча відкрито він з ними в полі не шиковався, але наших регулярно нишком турбував»⁸⁴. Отже, поки поляки за всіма правилами тодішнього військового мистецтва тримали в облозі воеводську фортецю, «рваша 3 недѣли, день и ноць и ничто же не доспяша»⁸⁵, на допомогу воеводі Штефану, який у Романі збирав «Велике військо» з усієї землі⁸⁶, прибула, за свідченням молдавського літописця, допомога «от краля угръскии, нареченнии Ласльу, иже бѣше брат Алберту, кралю ладскому, 12 тисащ вои. И съ ними бяше Бирток, воевода ардялскии, иже и сватия бя Бирток воевода съ Стефаном воеводом»⁸⁷. Літописець Аксенті Урікару згадує також 2000 секуїв, присланих угорським королем⁸⁸. Вісім тисяч воїнів надіслав валаський воевода Раду⁸⁹. У табір Штефана прибули також двотисячний загін турків на чолі з Балі-беєм Малкоч-оглу та кілька тисяч татар⁹⁰.

Автор «Хроніки Литовської і Жмойтської» стверджував, що «в том теды перестереженю Стефан воевода зобрал войско з своих волохов, турков (бо и з ними пакта мѣл), мултанов, татаров и секлов»⁹¹.

83 Кантемир Д. Описание Молдавии. – С.361/

84 Kronika Polska, Litewska, Zmudzka i wszyskiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.300-301]

85 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.32.

86 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.73; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.52; Стоическу Н. «Большое войско» в Валахии и Молдавии в XIV – XVI веках. – С.65.

87 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.32.

88 Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – P.84.

89 Rosetti R. Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea. – P.237; Papacostea Ș. De la Colomea la Codrul Cosminului (Poziția internaționala a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea). – P.483.

90 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.77; Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. – S.175; Rosetti R. Istoria artei militare a românilor până la mijlocul veacului al XVII-lea. – P.237; Epure V.-A. Quelques considerations sur les relations entre la Moldavie et les tatars le long du XV-eme siecle de la perspective des sources historiques. – S.71.

91 Хроника Литовская и Жмойтская. – С.98.

Османська хроніка «Життя султана Баязида» констатує, що «Стефан-бей з Молдавії, людина дуже досвідчена в битвах проти невірних, дуже добре служив султану Мураду II і султану Мехмеду II, покійному батькові великого падишаха, який володарює нині, зібрав своє військо, яке доходило до 60000»⁹².

Облога Сучави затягувалася, а молдавський господар за допомогою своєї легкої кінноти відтяв противнику все постачання з Польщі, забираючи усе, що призначалося для табору⁹³. За повідомленням автора «Хроніки Литовської і Жмойтської», «Стефан воевода казав всь дороги зарубати и осадити людом, абы ляхом живности ани помочи ниотколь прибыти не могло, а того зарубу было вдовшки на миль двѣ всюда, а любо поля не ставил и бою с поляками встемпного, еднaк уставичне их з боков губил»⁹⁴. За таких обставин здавалося, що ті, хто обстрілював місто з великих гармат, оточивши свої табори для захисту возами, опинилися, за словами Б. Ваповського, «самі в облозі, почавши відчувати себе голодними, оскільки прилеглі місця були позбавлені харчів і голод дошкуляв як людям, так худобі»⁹⁵.

Коли постачання з Польщі припинилося, Ян Ольбрахт вирішив вислати на південь країни значні сили, щоб вони реквізували провіант, оскільки в околицях Сучави нічого не залишилося ще перед початком облоги. При цьому доходило до кровопролитних боїв з молдавським військом, яке намагалось перешкодити намірам поляків. В період від 26-го вересня до 16-го жовтня в район Нямца та Котнара з боку поляків були вислані значні сили для того, щоб роздобути харчі. Один з таких великих польських загонів, що просунувся до Нямца, зазнав тяжкої поразки в лісі Браніште, що неподалік замку⁹⁶.

92 Menakibi-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han. – P.138; Górka O. Niznany żywot Bajezida II – źródło dla wyprawy czarmorskiej najazdów turków za Jana Olbrachta. – S.402.

93 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.32.

94 Хроника Быховца. – С.98.

95 Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535. – P.183.

96 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.32-33; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1329; Scriptorum Rerum Polonicarum. – Tomus II. Chronicorum Bernardi

Склалися умови для переходу молдаван у контрнаступ. У «Густинському літописі», зокрема, про це написано: «А потомъ услыша король, яко Стефанъ собрался со Волохи и Татары и Турки, идетъ на нѣ»⁹⁷. Однак трансільванський воєвода Б. Драгффі (Бирток) порадив Штефану укласти з польським королем перемир'я⁹⁸. «И господинъ Стефанъ воєвода, – як зазначає молдавський літописець, – едва воля его сътвори на съмирение. И тако Бирток посла свои послы до краль лядского»⁹⁹. Хроніст Б. Ваповський говорить, що Штефан пішов на замирення з поляками нібито через те, що шпигуни господаря сповістили його про те, що в мурі Сучавської фортеці пробито пролом і гарнізон довго не зможе її втримати¹⁰⁰.

Тим часом, у таборі голодуючого під Сучавою королівського війська почалися хвороби¹⁰¹. На «фебру» (малярію) захворів навіть король¹⁰². Шляхта, за словами М. Бельського, «нарікала на короля, що на загибель привів» і вимагала повернення на батьківщину¹⁰³. Після трьох тижнів облоги знесиленого хворобою Яна Ольбрахта охопили сумніви щодо подальшої перспективи молдавської кампанії¹⁰⁴.

Отже, доручивши оборону столичного замку в Сучаві портарю Л. Арбуре, воєвода Штефан III заходився збирати в м. Роман «Велике військо», очікуючи також підходу союзницьких військових контингентів. Тритижнева облога Сучавської фортеці з використанням важкої артилерії не принесла успіху Яну Ольбрахту. В армії короля почалося невдоволення через нестачу продовольства й хвороби. Водночас, використана Штефаном Великим тактика «випаленої

Varovii partem posteriorem 1480– 1535. – P.27.

97 Густинская летопись. – С.361.

98 [Купша И. Вклад Стефана Великого в развитие румынского военного искусства. – С.88; Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istrate logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.75.

99 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.32.

100 Warowski B. *Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535.* – P.184.

101 Мохов Н. А. Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до начала XIX века). – С.190.

102 Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.63.

103 Kronika Marcina Bielskiego. – S.909; Xenopol A.D. *Istorie românilor din Dacia Traiana.* – P.378.

104 Fischer E. Kozmin. *Zur Geschichte des polisch-moldauischen Krieges im Jahre 1497* = Фишер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.34.

землі» та допомога з боку союзників, дозволили йому перехопити стратегічну ініціативу і змусити польського короля, який продовжував стояти під стінами молдавської столиці, піти на мирні переговори.

Розділ 5.

УКЛАДЕННЯ ПЕРЕМИР'Я ПІД СТІНАМИ СУЧАВИ І ВІДХІД ПОЛЬСЬКОГО ВІЙСЬКА ВІД МОЛДАВСЬКОЇ СТОЛИЦІ

Коли в польському таборі з'явилися посланці трансільванського воєводи Б. Драгффі, які від імені угорського короля висунули перед Яном Ольбрахтом вимогу покинути Молдавію, пригрозивши в іншому випадку розривом відносин Угорщини з Польщею, той змушений був відмовитися від своїх планів та вирішив повернутися з військом назад¹⁰⁵. Хроніст М. Стрийковський так описував обставини укладення перемир'я між королем і господарем під Сучавою за посередництва угорської сторони: «Шляхта кричала, щоб король їх додому відпустив, що їм звідусіль велика убогість світила. Більше того, ні литовці, ні мазури не прийшли на допомогу. Ще магістр прусський, Тиффен, хворий у Львові лежав і там помер. А Стефан всі дороги звелів позарубувати, і обсадити, щоб нам ні їжі, ні допомоги прибути не могло. А поляки теж нерозумними в своїй звичайній безпечності були тому, що собі дороги, якими прийшли не зміцнили. А послы приїхали від Владислава, короля угорського і чеського до брата, короля Ольбрахта, прохаючи його, щоби полубовно з воєводою волоським Стефаном вчинив, аби він з відчаю до турків по допомогу не подався. Пішов тоді король Ольбрахт легко на угоду, коли й сам фебрю захворів і втратив та погане становище свого війська побачив. Але коли про умови двостороннього миру домовитися не могли, перемир'я вирішили укласти до часу, коли би домовилися про затвердження миру. Тоді облогу Сучави наші припинили і король також послав до Олександра, брата, великого князя литовського, що у Брацлаві лежав, щоби вже з військом литовським далі не трудився»¹⁰⁶. Одночасно через угорських послів він намагався провести зі Штефаном мирні переговори, які, однак, не призвели до остаточного результату¹⁰⁷.

105 [Paracostea Ș. Relații internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare. – P.552.

106 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkich Rusi Maceija Strykowskiego. – S.301.

107 Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня – 19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр. – С.112.

Коли згоди не було досягнуто, 18 жовтня вирішили укласти лише тимчасове кількамісячне перемир'я, причому в якості умови Штефан III висунув перед Яном Ольбрахтом вимогу зняти з Сучави облогу і покинути Молдавію тим самим шляхом, яким польське військо прибуло в країну¹⁰⁸.

Тансільванського воєводу Б. Драгффі, який зіграв головну роль у справі замирення, воєвода Штефан, за твердженням молдавського літописця, «погостивь и даровав(...) съ великими и многими дарами, и отпусти его въсвояси»¹⁰⁹.

Так, зазнавши невдачі при спробі оволодіти Сучавським замком, оточений зусебіч основними силами Штефанна Великого, король Ян Ольбрахт змушений був укласти за посередництвом Угорщини перемир'я з молдавським воєводою, відмовившись від свої планів на Молдавію. Він зобов'язувався зняти з молдавської столиці облогу та покинути межі країни за попереднім маршрутом.

108 Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмін. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.34-35; Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.31.

109 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.32.

Розділ 6.

ЗМІНА ШЛЯХТОЮ МАРШРУТУ ВІДСТУПУ. ПАСТКА У КОЗМИНСЬКОМУ ЛІСІ

Після оголошення перемир'я, король Ян Ольбрахт наказав своїм військам відступати. Останній королівський привілей, наданий на маєтки шляхтичам-учасникам походу в таборі під стінами молдавської столиці, датується 18 жовтня 1497 р.¹¹⁰. Відступ коронної армії, як зазначив молдавський літописець Г. Уреке, почався 19 жовтня, у четвер¹¹¹. 22 жовтня останні польські підрозділи покинули табір під Сучавою. Відхід польського війська відбувався чотирма колонами. Здійснювався він, як зазначає дослідник історичної географії Буковини В. Коржик, не «відкритою місцевістю з поворотом направо на довший, але безпечніший шлях» (по всьому, лівим берегом долини Сірету), а коротким через ліси та остепнену Гораїку високого правобережжя і до броду через Сірет поблизу нинішнього с. Новий Вовчинець на с. Стерче¹¹². Далі, перейшовши 22-23 жовтня р. Сірет, передові колони королівського війська, замість йти старим шляхом, попрямували на північ, до Козминського лісу або як його ще називали – Буковини¹¹³. За ними пішла решта армії¹¹⁴. Польські хроністи М. Стрийковський, М. Бельський та М. Кромер одноставно стверджують, що коли «Стефан, воєвода волоський, тільки зрозумів, що поляки іншою дорогою пішли, не тією, якою прийшли, назад в Польщу вийти хотіли (або більш короткою цю дорогу вважали, або цей край ще не спустошили, через що би військо легше їжу діставало), наказував королю через послів, щоб тією дорогою, котрою прийшли, назад і поверталися, говорячи, що та дорога, ко-

110 *Matriculorum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P.II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501).* – S.65.

111 *Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.76; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – C.53.*

112 Коржик В. П. Ландшафтознавчий аналіз історичних подій на Глибоччині. – С.27.

113 Engel J.H. *Geschichte der Moldau und Walachei: Nebst der historischen und statistischen Literatur bei der Länder, Abt. 2.* – S.149.

114 Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.64.

трою задумав на лівий бік витягнутися, була не така, як перша широка, але лісами густими і високими рясніла, що незручно було і ярів тиснявою пересічена і заповнена була. Через що потрібно було остерігатися, щоби люди волоські суворі, жорстокі і свавільні, котрих заледве вмів воєвода в послуху тримати, в тих тіснинах проти поляків відігравшись, шкоди щоб не зазнали. Цьому наказу поляки віри не йняли, говорячи, що це Стефан, зрадник, хитро заходить, щоби йому ті краї його підданих не спустошувалися, й цілими від нас залишилися»¹¹⁵. Автор «Короткого волинського літопису» теж констатує, що польський король «котоною дорогою повьле ему пойти волоский в свою землю, туда не восхотѣ пойти и поиде просто до Снятина по Буковинью»¹¹⁶. Феодосій Софонович так само говорить: «И пошовъши, воиска полские шкоди великие чинили по мѣстах и селах»¹¹⁷. 25 жовтня поділена на чотири частини армія Яна Ольбрахта зупинилася біля с. Глибока. Далі треба було, щоб дістатися Чернівців, перейти великий буковий ліс¹¹⁸.

Чернівецький дослідник О. Масан припускав, що попереджаючи поляків про можливий напад у разі зміни маршруту відходу, молдавський воєвода знав про наміри союзників напасти на польське військо на тісній лісовій дорозі та поживитися обозом й бранцям і мабуть «надав допоміжні підрозділи з вояками, які добре знали місцевість»¹¹⁹. Йому було вигідно таким чином з ними розплатитися, забезпечивши при цьому собі алібі¹²⁰. Зроблена ж, за свідченням автора «Молдавсько-польського літопису», «кількома повітами свавільних зем'ян» самочинна зміна визначеного угодою шляху слідування, «які гетьманів своїх не слухали» й «великі шкоди чинили»¹²¹ та рух за нею решти королівської армії, розв'язували воєводі Штефану руки щодо подальших дій, бо тепер він не вважав себе зобов'язаним до виконання умов укладеного з королем Яном

115 Kronika Polska, Litewska, Zmudzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.301; Kronika Marcina Bielskiego. – S.909-910; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1331-1332.

116 Вольнская краткая летопись. – С.124.

117 Софонович Феодосій. Хроніка з літописців стародавніх. – С.247.

118 Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.31.

119 Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.64.

120 Там само.

121 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.110.

Ольбрахтом під Сучавою перемир'я, яке поляки першими порушили, відійшовши, від обумовленого маршруту, на чому наголошує літописець Г. Уреке¹²².

Таким чином, зміна передовими загонами, після переходу коронного війська через Сірет, визначеного в умовах перемир'я маршруту відступу на заздалегідь не обумовлений шлях через Козминський ліс на Чернівці та заподіяні шкоди населенню околиць дали воєводі Штефану III підстави для зриву мирної угоди з королем і продовження військових дій проти його армії, яка відступаючи чотирма колонами потрапила в Козминській Буковині у засідку.

122 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.76-77.

Розділ 7.

«И ТАКО ПОГНАШЯ ИХ ПРЯЗ БУКОВИНУ КОЗМИНОВА, УБИВАЮЩИ И СЯКУЩИ»: БУКОВИНСЬКА ПЕРЕМОГА ШТЕФАНА ВЕЛИКОГО

Коли польська шляхта змінила обумовлений маршрут відходу, за свідченням автора «Бистрицького літопису»: «Разгневасе Стефан воевода и погна въсяд их съ своими вои и съ двѣ тысящ турков, и достиже их въ край Козмин буков, и възят бога вышняго на помочь, и удариша на них у четверок мѣсяца охтябриа 26, и милостия божия и молитвами прѣчистыя богоматре и молением святого и славного великомученика и мираточиваго Димитрия възможе господинѣ Стефан воевода тогда и разбиша их, и тако погнаша их пряз Буковину Козминова, убиваящи и сякущи»¹²³. Більш докладно описує трагедію, яка спіткала польське військо в Козминському лісі М. Стрийковський, який говорить, що вояки «йшли тоді, де хто хотів, без діла і без порядку, грабуючи, на що натрапили і чинячи розбій. Так після четвертої зупинки притягнулися в Буковину. Вона собою являє ліс буковий дуже густий завширшки в дві милі, дороги має ярісті, гористі та через скелі і камені дуже тісні. Через цей ліс невдалий король говорив великополякам з пошкодженими возами їхати вперед, і переїхали через нього без жодної шкоди. А Меховський і Бельський пишуть, що король з великополяками одразу вперед їхав, однак сам король, як свідчить Кромер, на другий день за ними послав спершу тільки гармати та вози, і лише потім виїхав зі своїм двором. За королем, потім шляхта з Малополющі і руські без гармат, без ладу, без зброї, голі, як додому безпечно волоклися, а наостанок солдати їхали. І Бельський пише, що гармати посередині на власну шкоду пустили»¹²⁴. Говорячи про послідовність руху колон Буковиною, М. Стрийковський припустився неточності, що М. Бельський нібито услід за Меховським пише про переїзд через ліс короля разом з великополяками в перший день, але натомість той говорить

123 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.33.

124 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.301; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. –S.1332.

про рух короля через Буковину другої днини, як стверджує й М. Кромер, а повідомлення М. Меховського тотожні зі свідченням Б. Ваповського¹²⁵. За словами М. Стрийковського, коли «вже вози королівські й інші вантажі воєнного спорядження в нижню частину лісу спустилися, коли волохи, селянство, вирвавшись зрадницьки з усіх боків, і з нетрів лісових на табір королівський вдарили. Наших січуть, колють, убивають; «Убий, убий!» кричать, вози розбивають, розмітають, здобич беруть. Більше того, дерева великі спеціально підрізали, і дороги ними завалюють, щоби останні загони якомога довше затримати, а передні щоби подалі відійшли і на порятунок своїм повернутися не змогли. Раптом не гаючись сам Стефан воевода несподівано з великим і могутнім військом кінних і піших прибув, хоча деякі пишуть, особливо руські літописці, що велів себе на санях везти, бо на подагру хворів, так з великим галасом на останній загін наших з тилу і флангу вдарив. Змішалися наші, боєм несподіваним захоплені, проте кожний мужньо оборонявся, але без військових клейнодів і без команди все це робилося і один другого не міг чути, перед гуркотом, криком, ржанням коней, падінням дерев, і тріском зброї та звуком, який все гучніше і загрозово розносився широкими лісами. Наостанок, коли вже наших волохи досягали, повернулися наші в табір свій, від якого нещодавно від'їхали. Але й там, оточені, вже засумнівавшись в обороні і здоров'ю, лише трясучись, очікуючи допомоги лише з неба, одні в Честохову, другі в Св. Хреста, інші до св. Якова обітничі давали. Але тим більше їх волохи звідусіль били, хоча король своє придворне вибране рицарство їм на допомогу послав, котре швидко з лісу виїхавши, труб і бубнів звуком та красою зброї увагу неприятеля на себе звернули. Вступили знову в битву, і тим часом, ті, які були обложені в таборі, кинувши вози, зброю, і інший непотрібний вантаж, де хто міг втікали через ліс. До першого спільного загону прийшли, до якого вже й король прибув. Волохи, також не витримавши битви, від королівської гвардії розсипались і придворна хоругва з перемогою через ліс до короля повернулися. На другий день король на тому самому місці з усім своїм військом табором став, очікуючи на своїх, що в

125 *Kronika Marcina Bielskiego*. – S.910; *Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Książ XXX*. – S.1332; *Scriptores Rerum Polonicarum*. – Tomus II. *Chronicorum Bernardi Vapovii partem posteriorem 1480– 1535*. – P.261.

лісах затаїлися чи заблукали. Але дуже багато шляхти польської і руської загинуло, частково побиті, почасті взяті в полон, і сьогодні на тому місці бачив сам дуже великі могили й зітлілі кістки. А Стефан, воєвода, суворість виказуючи більшу, ніж поганську, всіх, котрі у його владі опинилися, перед своїми очима вбити наказав. Ті, яких турки й татари, взяли в полон, в неволю були загнані»¹²⁶. Аналогічні відомості подає М. Кромер¹²⁷. М. Бельський говорить, що над полоненими практикували такі знущання, як підвішування за волосся на деревах і, за його словами, у поляків нібито після цього увійшло в звичай стригтися і голитися, а довга зачіска вийшла з ужитку¹²⁸. Б. Ваповський повідомляє, що коли на задню колону малополяків напали турки, угорці семигородські або трансильванці, а також волохи, то вони були відрізані й багато потрапило до турків в полон. Полонених потім відправили до Туреччини¹²⁹.

Особливо великих втрат завдали відступаючим польським колонам та орденським рицарям і кнехтам молдавська, татарська, турецька й татарська кіннота, а також загони місцевих селян¹³⁰. За твердженням автора «Хроніка Литовської і Жмойтської», який взяв за основу працю М. Стрийковського, поляки «пришли в польдѣса того букового, там волохи з турками зо всѣх сторон з яскинь лѣсных вырвавшия били, стрѣляючи, и сѣкли поляков, кричачи, возырозбивали, которых возов было 30 000, а самого жолнѣрства 50 000, кром возниц, кухаров и базарников. А до того дерева великие буковые поподрѣзовали пилами были волохове, снаднѣй на поляки обаляли, закидуючи, абы остатнии гуфы далѣй поступити ани переднии остатним на ратунок прибыти не могли. А в тым и

¹²⁶ Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.302.

¹²⁷ Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warminskiego. Ksiąg XXX. – S.1334.

¹²⁸ Kronika Marcina Bielskiego. – S.911.

¹²⁹ Scriptores Rerum Polonicarum. – Tomus II. Chronicorum Bernardi Vapovii partem posteriore 1480– 1535. – P.261-262.

¹³⁰ Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P.147; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.53; Масан О. Німецький Орден і середньовічна Буковина. – С.24; Plewczinski M. Krzyzacy i prusacy ksiazecy w armii koronnej w latach 1497 – 1572. – S.37; Górkа O. Białogród i Kilja, a wyprawa r. 1497 = Bélograd (Akkerman) et Kilia et lac ompagne de 1497. – S.70, 76; Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han. – P. 139; Szweda A. Starania Jana Olbrachta o krzyzacka pomoc przeciw ko ksieciu mazowieckemu Konradowi III Rudemuw 1495 roku. – S.20.

сам Стефан, воевода волоский, з великим воском Їздных и пѣших прибыл и з великим криком на остатний полк ударил на поляков з боку и з тылу. А поляцы велми несподѣваною речью замѣшаныи, затривожилися, а их Стефан, нагоняючи, з волохами, турками, татарами рубал и бил. А поляки тылко з неба помочи жадали, другие до Ченстохова, иншие до Святого Крижа, другие до Калварии, иншие до гробу святого Якуба офѣруючися, утѣкали; але их волохи на тые отпусты не хотячи пускати, от всѣх сторон били, аж кроль их, з двору своего рицеров пребранных приславши, трохи поратовал. А так войска пропало там, так от волохов, турков, татаров и секлов и дерева буков, также от циган, мужиков або подданных волоских, выборного полского 35 000, а 7000 вязнев было поляков, котрых Стефан всѣх отдал турком»¹³¹. У «Хроніці Биховця» теж зазначається, що «воевода Стефан, почувши про те, що польський король Ольбрахт не хоче повертатися тією самою дорогою, котрою прийшов в його землю, а хоче йти новим іншим шляхом, через камянисту Буковину, був цьому дуже радий і, не думаючи нічого про присягу та вічний мир, про те, що ганьбить свою землю, швидко послав до турецького царя і в Угорщину і до валаського воеводи. Ті же швидко прислали йому кілька тисяч людей, а до того приготувалися самі зі своїми людьми кінними і пішими, а король Ольбрахт був зі своїм військом в Буковині, і йшов без побоювання, не очікуючи нізвідки удару, з огляду на те, що був укладений вічний мир і взято присягу. А в цей момент у молдавського воеводи Стефана дуже боліли ноги, але, прагнучи зробити все по-своєму забув він і про неміч і хворобу свою. І наказав везти себе на санях. І прийшов зі всіми силами своїми і з турками, і з угорцями, і з валахами, і напав в тих лісах в Буковині на короля Ольбрахта і на військо його, і багато з його війська побив, а інших взяв живими і забрав багато обозів з великим багатством і декілька знаменитих гармат, самому же королю Ольбрахту і багатьом його панам і воїнам його нічого не вдіав. І коли вже король пройшов ліси і Буковину, тоді воевода молдавський зі своїми людьми повернувся до себе. Взятий тоді ж був у полон молдаванином маршал великий польський пан Точинський»¹³². Саме підрозділ королівської гвардії під командуванням

131 Хроника Литовская и Жмойтская. – С.98.

132 Хроника Быховца. – С.165-166.

Яна Тенчинського здійснив контрнаступ та відкинув молдавські за-
гони до р. Сірет, де командиргвардійців втратив коня і був взятий
в полон¹³³.

Османська хроніка «Життя султана Баязида», повідомляючи
про участь у Козминській битві турків, валахів і молдаван, свід-
чить, що «отримавши відомості про те, що армія ляхів стала та-
бором в місці сусідньому, послав він (Стефан), одного чоловіка
до армії польської зі свого боку, аби їх застерегти від безпечності
і щоби не втрачали пильності. Удавав (Стефан), що хоче з ним
переморити і ще писав до короля польського, що обидва тієї самої
релігії і мають ті самі інтереси, так, що врешті-решт, ми будемо
оточувати армію турецьку і посічемо її мечами. Оскільки армія
турецька є незліченна, маємо бути обережними. Для того я буду
удавати, що ще їм (туркам) буду допомогати і є на боці їхніх ін-
тересів. Король польський на все погодився і вважав за хороші
новини поради Стефана та надіслав йому послання з метою уз-
годження планів і спільних дій.

Тим часом, бей (Штефан. – М. Ч.) попередив великого воло-
даря світу про пастку, яку він влаштував на християн. Падишах
дав на те свою згоду і оголосив йому, що він може діяти зі своїм
військом на власний розсуд. Тому Стефан-бей розділив військо
на три корпуси, щоб у неприятеля склалося враження, що воно є
дуже чисельним, і послав, в той же час, до короля, щоб сказати
йому, аби не турбувався, що військо турецьке є чисельним. Поля-
ки не знали напевно, що армія турецька поділена на три корпуси.
Дивляться в один бік, дивляться в другий, що турки власне їх
б'ють. В результаті правовірні воїни змішалися з поляками. То
поляки відбивали турків, то турки тіснили поляків, а в результаті
обидва війська змішалися. Мусульмани билися як леви, а невір-
ні, цілком втративши рівновагу, почали втікати. Правовірні воїни,
відчуваючи неминучу поразку всього війська невірних, не зупи-

133 Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1334; Kronika Marcina Bielskiego. – S.911; Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Krieges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про істо-
рію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.42; Масан О. М. Буковина як об'єкт
міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.65; Балух О. Польсько-мол-
давська війна 1497 – 1499 рр. – С.62; Grabarczyk T. The polish court banner in the
moldavian expedition in 1497. – P.32.

няли свій запал доти, поки ще ряд невірних не порубали. Військо мултан, на противагу молдаванам, через яких вони були зміцнені, допомігши багато в тій цілковитій поразці невірних. Війська бея Молдавії налетіли на вози поляків і забрали все, що було цінного, а насамперед, розграбували всю казну армії. Воїни зробили такий великий грабунок, що всі збагатилися. Вони знайшли там хутра куницї й соболя та захопили так багато полонених, що не можна їх порахувати. Цей бей захопив дев'ять командирів та близько 200 вояків, яких відправив до падишаха, 28-го ребі-уль-ахір» (24 грудня 1497 р.)¹³⁴. Говорячи про втрати польського короля в лісах Буковини «Ростовський літопис» стверджує, що після того як Штефан-воевода «введе в крѣпкіє мѣста, и поби его, и пушки его взять и казну, и многих пановъ побиль, а иныхъ живыхъ поималь, а силы его побиль тысяч с сорокъ. А сам король не во мнозѣ едва утече к Руским кнзем: занеже они на томъ бою не быша, и возвратися король с великимъ князем во свояси»¹³⁵.

Але реально король втратив 11 тис. чол.¹³⁶. Звістка про події в лісах «Буковини Козминова» набули розголосу по сусідніх країнах, завдяки чому назва «Буковина» стала широко відомою¹³⁷.

Як сповіщає «Молдавсько-польський літопис» та інші хроніки, переможцям також дісталось багато польських гармат¹³⁸. Дві з них були знайдені археологами при розкопках в 1999 р. цитаделі у Старому Орхеї¹³⁹.

Особистої участі в бойових діях воевода Штефан Великий не брав, а перебував поблизу у таборі з основними силами. Оскільки він не міг пересуватися верхи з огляду на подагру, то прибув туди на санях. Це засвідчують, зокрема, автор «Хроніки Биховця», М.

134 Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han. – P.138-139.

135 Текст літописи 6988 – 7047 гг. – С.89.

136 Papée F. Jan Olbracht. – S.140-141.

137 Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P.147; Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії. – С.753; Софонович Феодосій. Хроніка з літописців стародавніх. – С.213-214, 247; Летопись Рачинского. – С.166; Волынская краткая летопись. – С.124; Руська «кройника» з XVII в. – С.2.

138 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.120; Хроника Быховца. – С.166; Текст літописи 6988 – 7047 гг. – С.89.

139 Балух О. Від «Плонин» до Хотина: военно-політичний розвиток буковинських земель (50-ті pp. XIV – 30-ті pp. XVI ст.). – С.158; Walkiewicz L. A. Rodzaje działań zabranych przez Jana Olbrachta na wyprawę mołdawską 1497 r. – S.44-46.

Стрийковський, а услід за ними це твердження повторюють літописці Ніколає Костін та Аксенті Урікару¹⁴⁰.

Отже, 26 жовтня 1497 р. армія Яна Ольбрахта, яка внаслідок зміни обумовленого маршруту відходу потрапила в засідку у Козминському лісі, була розбита молдавськими підрозділами воеводи Штефана Великого та загонами його союзників. Позбавлена маневру на лісовій дорозі, вона не мала можливості скористатися ні своєю кількісною перевагою, ні ударною силою закутої у лати кінноти. Раптово атаковані з лісової хащі колони польського війська були розсіяні і втратили кілька тисяч вбитими і полоненими. Король Ян Ольбрахт з рештками розбитої армії ледве врятувався втечею до Чернівців.

140 Хроника Быховца. – С.165; Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.302; Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711. Opere. – P.130; Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – P.87; Федорук А., Чучко М. «Козмин»: історична розвідка Е. Фішера про польсько-молдавську війну 1497 року. Післяслово. – С.76.

Розділ 8.

ОСТАННІ БОЇ ПІД ЧАС ВІДСТУПУ КОРОЛІВСЬКОГО ВІЙСЬКА З МОЛДАВІЇ ПІСЛЯ КОЗМИНСЬКОЇ ПО- РАЗКИ

За свідченням хроніки М. Стрийковського, від Буковини решту польського війська, «бідою навчені, вирушили у бойовому порядку. Однак їх волохи звідусюди не переставали турбувати, і коли однієї ночі був великий вітер, запалили суху траву недалеко від табору, так вогонь сильним вітром розпалений, чим далі тим ближче до табору наближався і певно завдав би нашим великої шкоди, якби траву швидко не викосили і зібрали»¹⁴¹. 27 жовтня, зібравши рештки свого війська в таборі біля с. Козмина (очевидно поблизу нинішнього села Коровія), король попрямував до Чернівців¹⁴². На допомогу йому зі Снятина поспішало 600 мазовецьких кіннотників. Молдавський воєвода направив проти нього загін на чолі з великим ворніком Сімкою Болдором, який в суботу ввечері перейшов Прут і 29 жовтня, у неділю вранці, розгромив мазовщан під Ленківцями¹⁴³. М. Стрийковський стверджував у хроніці, що «мазури, хоч нерівну битву бачили, досить мужньо, захищалися, але більшим числом переможені, доценту розбиті, на полі полягли. Цією битвою щасливою надихнений будучи, Стефан до берега Пруту, ріки, зі всім своїм військом зайшов, щоби нашим

141 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.303.

142 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.78; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.53; Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711. Opere. – P.131; Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497. – P.32.

143 [Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.78-79; Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.33; Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P.204; Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711. Opere. – P.132. Пізніша традиція пов'язувала старі окопи біля Ленківців з невдалою молдавською виправою короля Яна Ольбрахта, зокрема вважали, що їх начебто зробили мазури (Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – С.48).

переходи закрити. Там, коли наші підтягнулися, ув'язався з ними в битву. Билися з обох боків з усією силою, де волохи, вмінням польським переможені і великої поразки зазнавши, відігнані, в ліси звично втікали, а потім більше на поляків не робили спроб. Там король, хворіючи в Чернівцях, три дні в таборі лежав, і наші вишир і вздовж довкола чинили розорення. І звістка прийшла, що велике військо неприятелів приходить, і що король, залишивши війська, таємно хоче їхати. Ця звістка, якій швидко повірили, дуже всіх занепокоїла, особливо великополяки першими почали мішки складати, на коней їх прив'язувати, *turpifugam* (готуючись до втечі) – як Кромер пише, – почали, ганебно покидавши вози та інше спорядження, втікати. Дізнавшись про це, король, хоч хворим і втомленим був, мусів у війську показатися, і Зигмунда, брата, до панів послав, щоби він чутки спростував, і показав жадібність втікачів, що зробив Зигмунд невідкладно їздячи зі свічками військом всю ніч, всіх кого зустрічав, заспокоював, і пішов до наметів панів, так занепокоєння стихло.

Наступного дня, коли король хотів з табору рушати, прибуло кілька тисяч кінного рицарства литовського, від Олександра великого князя надісланого, армія короля сповнилася надії, як пише Кромер, а королеві і всьому війську польському кращих сподівань в серця додали»¹⁴⁴. Автор «Хроніки Литовської і Жмойтської» стверджує, що саме цей загін врятував Яна Ольбрахта від остаточного розгрому, оскільки «король в малом почтѣ zostался люду своего и гды бы (яко Стриковский свѣдчит) литва и русь от великого князя литовского Александра не была на помоч прислана, певне бы и сам кроль оттоля не выйшол»¹⁴⁵.

Сам великий князь литовський Олександр Ягеллончик з головними силами литовського війська через погрози великого князя московського Івана III участі в поході брата не брав, бо, як свідчить «Ростовський літопис», коли «кнзь же великии Іоаннъ Васіліевич свѣдавъ то что они идутъ ратію на Стефана воєводу Волошского и вборзѣ о том посла на подводахъ, к зятю своему

144 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.303; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1335-1336.

145 Хроника Литовская и Жмойтская. – С.98.

в великому князю Александру Литовському, посла свого Лобана Заболотського да діака Волка Куриціна, чтобы князь великий Александръ доскончанія свого не рушил, а на свата бы великого князя на Стефана воеводу ратию не ходилъ, и князь великий Александръ сотворилъ лестъ, самъ возвратился, а князей Рускихъ с силою послалъ на помощь брату своему Альбрехту»¹⁴⁶. З хронік відомо, що литовський загін, який йшов на допомогу Яну Ольбрахту, очолювали лідський намісник та маршалок великокняжого двору Станіслав Петрович Кішка і князь Симеон Ошмячич¹⁴⁷. В межах Великого князівства Литовського проти кримських татар (союзників Штефана Великого) діяли загани князя Костянтина Острозького, які перешкодили їхньому об'єднанню з військом молдавського господаря Штефана, при цьому в полон до князя потрапив ханський син Мехмед-Гірей¹⁴⁸. Принагідно варто зауважити, що рік по тому великий князь Іван Васильович Московський, дізнавшись, що Олександр Ягеллончик має намір надати Яну Ольбрахту більш дієву допомогу проти Штефана, нагадив великому литовському князю через свої послів про цей недружній крок і застерігав надалі так не робити, погрожуючи війною: «Осенесь пришел к нам слух, что еси пошел на Стефана, воеводу волошского; и мы к тебе посылали своего боярина Петра Григорьевича да диака своего Ивана, чтобы еси памятовал на наше с тобою докончание, а на Стефана бы еси воеводу не ходил. И ты к нам отказал с нашими послы, что еси на Стефана воеводу не пошел; и ты сам на Стефана воеводу не пошел, а на него еси посылал воевод своих с людьми на помощь своему брату. Ино, брате, гораздо ли так делаешь? К нам еси с нашими послы отказал, что на Стефана воеводу еси не пошел, а рать еси свою на него посылал (...). А нынча, брате, слух нам таков, что наряжаешься, а хочешь ити ратью с своим братом, с королем польским, на Стефана воеводу на волошского. И ты бы, брате, памятовал на наше с тобою докончание, чтобы на Стефана воеводу на волош-

146 Текст льтописи 6988 – 7047 гг. – С.89.

147 Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1336; Kronika Polska, Litewska, Zmódzka i wszyskiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.303.

148 Ульяновський В. «Славний для всіх часів чоловік»: князь Костянтин Іванович Острозький. – С.18.

ского не ходил, ни людей бы еси своих на помочь брату своему не посылал, а за то бы еси, брате, с нами нежитья не хотел»¹⁴⁹.

Ворніку С. Болдору не вдалося зупинити литовців під Шипинцями¹⁵⁰. За словами М. Стрийковського, «зустріло їх військо волохів як і мазурів, що мало з литвою велику битву і доценту з Божою допомогою розбили волохів, про що польські хроніки мовчать. Пише Кромер, що вимагали від короля литовські рицарі, аби їх пустив в Волоську землю плюндрувати, але їм те заборонив, посилаючись при цьому на своє слабе здоров'я, для поправки якого до Польщі поспішав»¹⁵¹. В таборі у Чернівцях Ян Ольбрахт упродовж 29 – 30 жовтня надав за вірну службу своїм шляхтичам кілька привілеїв на маєтки¹⁵².

30 жовтня коронне військо з боями перейшло Прут, і 31 жовтня король був уже в Снятині, де 1 листопада видав шляхті привілеї на маєтності, а звідти, як видно із документів королівської канцелярії, через Тлумач і Галич вирушив до Львова, куди прибув 13 листопада¹⁵³.

Молдавський воєвода Штефан III тим часом розпустив військо, а в день св. Миколая у м. Гірлеу, як пише літописець, «гостба велия сътвори всьям боляром своим от велия же и до мала и витяжи мнози тогда постави и съ дарми многоцянми тогда даровав их каждо по достоанию их»¹⁵⁴. А в Сучаві, на згадку про Козминську перемогу, за свідченням інтерпелятора літопису Г. Уреке

149 Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII веков. Документы и материалы. – С.78.

150 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.79.

151 Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiego. – S.303-304; Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warmińskiego. Ksiąg XXX. – S.1336.

152 Matriculorum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P.II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501). – S.66-67.

153 Matriculorum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P.II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501). – S.68-69; Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.79; Масан О. М. Букovina як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.65-66; Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P.205.

154 Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. – С.33.

Місаїла Келугерула, воєвода звелів збудувати церкву св. Дмитрія¹⁵⁵ (рештки цього храму були розкопані археологами 1954 року в тій частині міста, яку колись називали Шипот. За планом цей храм нагадував церкву в Мілішівцях)¹⁵⁶.

Таким чином, переслідувані молдавськими загонами рештки королівського війська ледве дісталось Чернівців, де змучений хворобою Ян Ольбрахт певний час очікував на підхід загонів з Мазовії та литовців. Проте, мазовецькі кіннотники були розбиті підрозділами ворника Болдура в с. Ленківці, а до королівського табору вдалося пробитися лише литовцям. Зрештою, не отримавши належної підтримки, король із залишками війська перейшов Прут і відбиваючись від нападів молдавських загонів покинув межі Молдавської Землі, а господар Штефан Великий відсвяткував свою перемогу над Яном Ольбрахтом бенкетом у м. Гірлеу.

155 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.81-82; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.54; Gorovei Ș. Gesta Dei per Stephanum voievodam. – P.399.

156 Caproșu I. Veche catedrala mitropolitană din Suceava. Biserica Sfântul Ioan cel Nou. – P.26.

Розділ 9.

ЕПЛОГ: ІСТОРИЧНІ НАСЛІДКИ І ЗНАЧЕННЯ БИТ- ВИ В КОЗМИНСЬКОМУ ЛІСІ

Легковажний похід Яна Ольбрахта в 1497 р. на Молдавію мав для Польщі подальші тяжкі наслідки. У 1498 р. турецько-татарське військо на чолі з Балі-беєм Малкоч-оглу спустошило Поділля і Галичину¹⁵⁷. Загони Штефана також здійснили кілька нападів на територію Польщі, зайняли Покуття¹⁵⁸. До Молдавії було виведено близько 100 000 полонених¹⁵⁹.

Лише у 1499 р., за посередництва Угорщини, між Штефаном Великим та Яном Ольбрахтом було укладено мир. Молдавія як рівноправна сторона залучалася до польсько-угорського союзу проти турків. Польський король гарантував Штефанові та його наступникам необмежене володіння Молдавською землею, зобов'язувався не прихищати противників господаря у своїх володіннях, надати йому притулок у разі вигнання туркам, а суперечки між жителями обох країн повинні були вирішуватися прикордонними старостами¹⁶⁰. Одночасно Штефан домігся від Польщі уступки прикордонних сіл Руське-Довгопілля, Путила, Ростоки, Вижниця, Іспас, Мілієве, Вилавче, Карапчів, Замостя, Вашківці та Волока, розташованих по правому березі р. Черемош, які, за словами хроніста І. Некулче, були подаровані королем послу воеводи великому логофету І. Теутулу. Ці місцевості були включені до складу Чернівецької волості¹⁶¹.

Оцінюючи невітніші наслідки молдавської кампанії короля Ольбрахта 1497 року, польський хроніст М. Стрийковський за-

157 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.82; Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.66.

158 Giurescu C.C. Istoria românilor. – С.62-63.

159 Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.83; Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei...: Cronici. – P.55.

160 Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – inceputul sec. XVII. – P.147; Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. – С.66-68; Cazan I. Dușmanii de temut, aliați de nădejde: Țările Române în epoca lui Ștefan cel Mare în contextul politicii Central Europe. – P.131-133.

161 Neculce I. Letopisețul Țării Moldovei și o samă de cuvinte. – P.11.

значав: «А король польський прибувши до Кракова з Волох після цієї ганебної поразки, ніби щось добре зробив, вечері влаштував святкові з танцями, веселився (...).

Нічого корисного не вирішив і ні про що не думав, про образу, отриману у Волохах, не пам'ятав. Дуже суворого і сміливого неприятеля Стефана нам зачепив, через що потім велика шкода й тяжкий смуток полякам і русакам постали. Цю поразку поляків на Буковині Меховський і Бельський, так само і Ваповський зраді Стефановій приписують, але Кромер, к другій версії першого видання, Гербурт, а також літописці більше непорядності нашої приписують, що хотів вигнати Стефана король Ольбрахт, відповідно до згаданої таємної з братами угоди. Багато смутку і жалю для народу всього у Польщі в той час завдав цей непорядний і невмілий похід. Чутно про знатних і шляхетних дівчат, а також рицарів, одні були в Туреччині, інші у Татарії, в Азії, у Каппадокії за морем, котрі своєю кров'ю здоров'я королівське відкупили. Багато було тих, що цей занепад покладали на Філіпа Каллімаха, чийх порад король Ольбрахт більше шукав, ніж своїх підданих»¹⁶².

А молдавський літописець Г. Уреке в «Повчанню сильним», вбачаючи у поразці Яна Ольбрахта в Козминському лісі кару Божу за несправедливість щодо воєводи Штефана, писав що «Бог справедливий, який засуджує несправедливість і підносить справедливість, особливо суворо карає тих, хто порушує клятву. Тому що Ольбріхт не невірним, а християнам хотів чинити війну, не допомагав тому, що спокою не мав від турків, а хотів послабити того, який боровся з ворогами християн, і саме йому повинні всі допомагати»¹⁶³.

Отже, антиосманська чорноморська виправа польського короля, яка переросла внаслідок реалізації його таємних планів щодо усунення з престолу Штефана III у воєнний похід проти Молдавії, завершилася для Яна Ольбрахта ніщівною поразкою в Козминському лісі. Трагічний кінець королівської авантюри мав негативні наслідки для Польщі. Вже у 1498 р. прикордонні те-

¹⁶² Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Stryjkowskiego. – S.304.

¹⁶³ Letopisețul Țării Moldovei până la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul. – P.80.

риторії Польського королівства зазнали нападу османсько-татарських загонів, а молдавський господар Штефан Великий, який прагнув помститися королю за похід 1497 року, анексував Покуття. Лише в 1499 р. між Польщею і Молдавією за посередництва Угорщини вдалося укласти мирну угоду, причому молдавський господар підписав її вже як рівноправний володар, а не васал польського короля. За Молдавією також було закріплено ряд поселень на правому березі р. Черемош, яка тепер стала прикордонною. Питання про Покуття залишилося нерозв'язаним.

ВИСНОВКИ

Відновлення в останній чверті XV ст. планів боротьби Польщі за Причорномор'я та невдоволення політикою молдавського господаря Штефана III, спонукали короля Яна Ольбрахта до реалізації сформульованої на з'їзді Ягеллонів в Левочі (1494 р.) ідеї щодо заміни непоступливого правителя Молдавії найменшим Ягеллоном – Сигізмундом. Проте практичне втілення цього плану не знайшло дієвої підтримки з боку угорського короля Владислава II Ягеллона.

Практичне втілення своїх планів щодо Молдавії Ян Ольбрахт розпочав 29 червня 1497 р., виступивши з армією у супроводі брата Сигізмунда в похід до молдавського кордону. Після вступу королівського війська на територію Молдавії, господар Штефан III остаточно переконався у ворожих намірах польського короля, які той певний час маскував під маркою антиосманського чорноморського походу.

Ефективна відсіч війську польського короля Яна Ольбрахта молдавською сторожею на броді через Прут біля Чернівців, сутички коло Сірегу, сповільнювали просування королівської армії до Сучави і дали можливість Штефану III не лише зміцнити столичний замок, але й зібрати сили для опору агресору.

Уміла оборона гарнізону Сучавського замку, який Ян Ольбрахт безуспішно намагався здобути за допомогою артилерії упродовж трьох тижнів, а також використана Штефаном Великим тактика «випаленої землі» та підхід контингентів союзників, дозволили господарю перехопити стратегічну ініціативу і змусити польського короля укласти перемир'я. Проте порушення умов замирення з боку відступаючого польського війська спричинилося до поразки короля Яна Ольбрахта у Козминському лісі 26 жовтня 1497 р.

Мирний договір 1499 року відновив відносини між Польщею та Молдавією на засадах рівноправ'я і не містив згадок про васалітет молдавського господаря. Незалежність і рівноправність Молдавської Землі як суб'єкта в міжнародних відносинах визнала й Угорщина.

За результатами польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр., Молдавія остаточно включила до своїх володінь поселення на пра-

вому березі р. Черемош. Так молдавсько-польський кордон в Карпатах стабілізувався по руслу цієї річки.

Водночас, на рубежі XV – XVI ст. територія Молдавської Землі стала плацдармом для нападів турків на Польщу. Ці набіги, що розпочалися в 1498 р. мали на меті ослаблення впливів Ягеллонів у Східній та Південно-Східній Європі.

БІБЛІОГРАФІЯ

Джерела

- 1.Вольнская краткая летопись // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1980. –Т. 35. Летописи белорусско-литовские. – С. 118-127.
- 2.Гваньїні О. Хроніка європейської Сарматії / Упорядкував та переклав з польської о. Юрій Мицик. – Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 1006 с.
- 3.Густинская летопись // Полное собрание русских летописей. – СПб.: Тип. Эдуарда Праца, 1843. – Т.2. III Ипатіевская летопись. – С. 234-373.
- 4.Исторические связи народов СССР и Румынии в XV – начале XVIII веков. Документы и материалы. В 3-х томах. – Т. 1: 1408–1632. – М.: Наука, 1965. – 364 с.
- 5.Кантемир Д. Описание Молдавии [Текст]: [Пер. с латин.]; [Общ.ред., вступ. статья, с. V-XXVIII, примеч. и коммент. проф. В. Н. Ермуратского]. – Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1973– XXVIII, 222 с.
- 6.Летопись Рачинского // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1980. – Т. 35. Летописи белорусско-литовские. – С. 145-172;
- 7.Руська «кройника» з XVII в. // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – 1904. – Т.62. – Кн. 4. – Misc. – С.1-3.
8. Славяно-молдавские летописи XV – XVI вв. / Сост. Ф. А. Грекул; отв. ред. В. И. Буганов; АН СССР. Ин-т истории СССР. – М.: Наука, 1976. – 150 с.
9. Софонович Феодосій. Хроніка з літописців стародавніх. – К.: Наукова думка, 1992. – 336 с.
- 10.Текст летописи 6988 – 7047 гг. // Шахматовъ А. А. О так называемой Ростовской летописи. Издание императорского Общества истории и древностей российских при Московскомъ Университетѣ. – Москва: Университетская типографія, 1904. – С. 67-162.
- 11.Хроника Быховца // Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1975. – Т. 32. Хроники: Литовская и Жмойтская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного. – С. 128-173.
- 12.Хроника Литовская и Жмойтская// Полное собрание русских летописей. – М.: Наука, 1975. – Т. 32. Хроники: Литовская и Жмойт-

ская, и Быховца. Летописи: Баркулабовская, Аверки и Панцырного. –С. 16-127;.

13. Axinte Uricarul. Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei. – București: Editura Minerva, 1993. – Vol. I. – 380 p.

14. Bielski. Kronika Polska // Portret în cronica: Ștefan cel Mare și Sfânt(1504-2004). – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 196-206.

15. Călători străini despre Țările române. – București: Editura științifică și enciclopedică, 1983. – Vol. VIII. – 689 p.

16. Cronica Moldovei de la Cracovia. Sec. XIII – începutul sec. XVII / ed.: Rezachevici Constantin. – București: Editura Meronia, 2006. – 238 + [37] p.

17. Costin N. Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601 și de la 1709 la 1711. Opere. – Iași: Ed. Junimea, 1976. – 348 p.

18. Documente privitoare la istoria românilor culese de Eudoxiu de Hurmuzaki. – Vol. II. – Partea a II-a – 1451 – 1510 / Culese, adnotate și publicate de Nic. Densușeanu. – București, 1891. – 729 p.

19. Kronika Marcina Bielskiego. – Sanok: Naklad i druk Karola Pollaka, 1856. – Tom. II. – Ks. IV-V. – 1222 s.

20. Kronika Polska, Litewska, Zmodzka i wszystkiej Rusi Maceija Strykowskiogo. – Warszawa: Naklad Gustawa Leona Gluksberga, Ksiegarza, 1846. – T. II. – 572 s.

21. Kronika Polska Marcina Kromera, Biskupa Warminskiogo. Ksiag XXX. – Sanok: Naklad i druk Karola Pollaka, 1857. – 1500 s.

22. Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron vodă (1359 – 1595) întocmit după Grigorie Ureche vornicul, Istratie logofătul și alți de Simeon Dascălul / Ed. De Const. Giurescu. – București: Atelierele grafice socesc&Co, Societate anonimă, 1916. – 305 p.

23. Matriculorum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur contexuit indicesque adiecit Theodorus Wierbowski. – P.II. Iohannis Alberti regis tempora complectens (1492 – 1501). – Varsoviae: Typus officinae C. Kowalewski, MCMVII [1907]. – VIII+190 s.

24. Menakib-i Sultan Bayezid-han ibn-i Muhammed-han // Cronici turcești privind Țările Române: Extrase. – Volumul 1: Sec. XV – mijlocul sec. XVII. – București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1966. –P. 135-139.

25. Neculce I. Letopiseșul Țării Moldovei și o samă de cuvinte. – București: Editura de stat pentru literatură și artă, 1959. – 456 p.

26. Scriptores Rerum Polonicarum. – Tomus II. Chronicorum Bernardi Vapovii partem posteriorem 1480– 1535. – Cracoviae: Typis Universitatis, 1874. – 366 s.

27. Suceava: file de istorie. Documente privitoare la istoria orasului 1388 – 1918. – București: Direcția Generală a arhivelor statului din Republica Socialista România, 1989. – Vol. I. – 860 p.

28. Ureche G., Costin M., Neculce I. Letopiseșul Țării Moldovei...: Cronici. – Ch.: Hyperion, 1990. – 638 p.

29. Wapowski B. Chronicorum [...] partem posteriorem 1480 – 1535 // Portret în cronică: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504-2004). – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 176-191.

Література

30. Балух О. Польсько-молдавська війна 1497 – 1499 pp. // Наукові зошити історичного факультету: Збірник наукових статей. – Львів, 2008. – Вип. 9-10. – Ч. 1. – С. 57-66.

31. Балух О. Від «Плюини» до Хотина: воєнно-політичний розвиток буковинських земель (50-ті pp. XIV – 30-ті pp. XVI ст.). – Чернівці: Наші книги, 2014. – 255 с.

32. Бартош І. Антиягеллонська коаліція на теренах Східної Європи наприкінці XV – початку XVI ст. // Український історичний збірник. – К., 2012. – Вип. 15. – С. 18-26.

33. Бартош І. Участь Кримського ханства в антиягеллонській коаліції на теренах Східної Європи // Крим від античності до сьогодення: Історичні студії / Відп. ред. В. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – С. 94-108.

34. Борецькій-Бергфельд Н. Історія Румунії. – СПб.: Издание Акц. Общ. «Брокгаузъ-Ефронъ», б/г. – 217 с.

35. Гонца Г. В. Изменение тактики внешнеполитического курса Молдавского государства в последних десятилетиях XV – начале XVI в. // социально-экономическая и политическая история Юго-Восточной Европы (до середины XIX в.). – Кишинев: Штиинца, 1980. – С. 102-117.

36. Жуковський А. Історія Буковини // Буковина – її минуле і су-

часне. – Париж-Філядельфія-Дітройт: Зелена Буковина, 1956. – С. 63-420.

37.История Румынии / И. Болован, И.-А. Поп (координаторы) и др. / Пер. с рум. – М.: Весь мир, 2005. – 680 с.

38.Ключовський Є. Історія Польщі до кінця XV століття / Наук. ред.: А. Гіль, В. Александрович; Опрацюв. мап М. Юран; Переклад Н. Яковенко. – Люблін: Товариство Інституту Центрально-Східної Європи, 2005. – 237 с. 39.Коржик В. П. Ландшафтознавчий аналіз історичних подій на Глибоччині // Наукові записки Вінницького педуніверситету. Серія: Географія. – Вінниця, 2011. – Вип. 23. – С. 23-32.

40. Купша И. Вклад Штефана Великого в развитие румынского военного искусства // Страницы истории румынской армии. – Бухарест, 1975. – С. 76-89.

41. Лю Макот [Євген Завалинський]. Польща заборолом культури // Український археографічний щорічник. Нова серія. – К.: Український письменник, 2013. – Вип. 18. – Т. 21. – С. 123-127.

42. Масан О. М. Буковина як об'єкт міжнародних відносин з давніх часів до 1774 р. // Буковина в контексті міжнародних відносин (з давніх часів до середини XX ст.). – Чернівці: Рута, 2005. – С. 9-168.

43. Масан О. Німецький Орден і середньовічна Буковина // Буковина – мій рідний край. Історико-краєзнавча конференція молодих дослідників, студентів та науковців. Матеріали. – Чернівці: Прут, 1996. – С. 22-24.

44. Масан О. Німецькі рицарі в лісах Буковини: трагічна осінь 1497 року // Буковинський журнал. – 1998. – Ч. 1. – С. 79-89.

45.Мохов Н. А. Молдавия эпохи феодализма (от древнейших времен до начала XIX века). – Кишинёв: Картя Молдовеняскэ, 1964. – 442 с.

46. Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя четверть XIV – начало XIX в.) / Под ред. Д. М. Драгнева. – Кишинев: Штиинца, 1987. – 464 с.

47. Семенова Л. Е. Княжества Валахия и Молдавия. Конец XIV — начало XIX в. (Очерки внешнеполитической истории). – М.: Индрик., 2006. – 400 с. 48. Стати В. Штефан Великий, Господарь Молдовы. – Кишинёв: Tipografia centrală, 2004. – 226 с.

49. Стоическу Н. «Большое войско» в Валахии и Молдавии в

XIV – XVI веках // Страницы истории румынской армии. – Бухарест, 1975. – С. 57-68. 50. Татищев В. История Российская: [В 3 т.]. – Т. 3. – М.: АСТ: Ермак 2005 – 860 с.

51. Ульяновський В. «Славний для всіх часів чоловік»: князь Костянтин Іванович Острозький. – Острог: Видавництво Національного університету. «Острозька академія», 2009. – Вип. 2. – 168 с.

52. Федорук А., Чучко М. «Козмин»: історична розвідка Е. Фішера про польсько-молдавську війну 1497 року. Післяслово // Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фішер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – С. 69-78.

53. Чучко М. «И тако погнашя их пряз Буковину Козминова, убиваящи и сякущи»: трагічна розв'язка молдавської кампанії польського короля Яна Ольбрахта 1497 року в лісах Буковини // Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2017. – Т.2 (44). – С.192-243.

54. Чучко М. Оборона Сучави (24 вересня – 19 жовтня 1497 р.): з історії польсько-молдавської війни 1497 – 1499 рр. // Питання стародавньої, середньовічної історії, археології й етнології: Збірник наукових праць. – Чернівці: Прут, 2010. – Т.1 (29). – С. 104-115.

55. Baczkowski K. Rady Kallimacha. – Kraków: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989. – 80 s.

56. Borzemski A. Siły zbrojne w wołoskiej wojnie Jana Olbrachta. – Lwow: Drukarnia uniwersytetu Jagiellonskiego pod zarządkiem J. Filipowskiego, 1928. – 48 s.

57. Borzemski A. Słowo w sprawie wyprawy wołoskiej króla Jana Olbrachta // Kwartalnik Historyczny. – 1893. – Т. VII. – Nr.3. – S.450 – 454

58. Caproșu I. Veche catedrala mitropolitană din Suceava. Biserica Sfântul Ioan cel Nou. – Iași: Editura Mitropoliei Moldovei și Sucevei, 1980. – 122 p.

59. Cazan I. Dușmanii de temut, aliați de nădejde: Țările Române în epoca lui Ștefan cel Mare în contextul politicii Central Europe. – București: Minevra, 2004. – 173 p.

60. Czamańska I. Mołdawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i

Turcji w XIV i XV wieku. – Poznań: Wydawn. Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1996. – 369 s.

61. Engel J.H. Geschichte der Moldau und Walachei: Nebst der historischen und statistischen Literatur bei der Länder, Abt. 2. – Halle, 1804. – 362 s.

62. Epure V.-A. Quelques considerations sur les relations entre la Moldavie et les tatars le long du XV-eme siecle de la perspective des sources historiques // Codrul Cosminului. Analele științifice de istorie. Universitatea «Ștefan cel Mare»-Suceava. – Suceava, 2007. – Nr. 13 (23). – P. 57-75.

63. Eșanu V. Marii demnitaraii Țării Moldovei în domnia lui Ștefan cel Mare (1457 – 1504). Teză dedoctor în știința istorice. – Chișinău, 2015. – 234 p.

64. Fischer E. Kozmin. Zur Geschichte des polisch-moldauischen Kriges im Jahre 1497=Фишер Е. Козмин. До питання про історію польсько-молдавської війни 1497 року. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – 78 с.

65. Fotino D. Istoria generala a Daciei, sau Transilvaniei, Țării Muntenesci și Moldovei. – București: Imprimeria Nationala a lui Iosef Romanov et Companie, 1859. – T. I. – 344 p.

66. Giurescu C.C. Istoria românilor. – București: Editura ALL, 2003. – Vol. II. – 527 p.

67. Górka O. Białogród i Kilja, a wyprawa r. 1497 = Bélograd (Akkerman) et Kilia et lac ompagne de 1497 // Sprawozdanie z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego. Warszawskiego. – Warszawa: Zakłady Graficzno-Intrologatorskie J. Dziewulski, 1932. – Wydział II. –T. 25. – S. 1-22.

68. Górka O. Niznany żywot Bajezida II – źródło dla wyprawy czarmorskiej najazdów turków za Jana Olbrachta // Kwartalnik Historyczny. – Lwów: Towarzystwo Historyczne, 1938. – Rocznik LII. – S. 375-427.

69. Gorovei Ș. Gesta Dei per Stephanum voievodam // Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine: simpozion: Putna, 2004. – Suceava: Editura Mușatinii, 2004. – P. 389-414.

70. Grabarczyk T. The polish court banner in the moldavian expedition in 1497 // Fasciculi Archaeologiae Historicae. – Lodz: Polish Academy of

Sciences. Lodz Branch, 2017. – Fasc. XXX. – S.29-34.

71. Husar A. Dincolo de ruine: cetăți medievale. – Iași: Institutul European, 2003. – 347 p.

72.Iorga N. Istoria armatei Românești.– București: Editura militara, 1970. – 407 p.

73.Iorga N. Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen. Volumul 1 (Bis zur Mitte des 16. Jahrhunderts). – Gotha: Druck von Friedrich Andreas Perthes, Aktiengesellschaft, 1905. – 402 s.;

74.Iorga N. Istoria lui Ștefan-cel-Mare. – București: Artemis, 2004. – 334 p.

75.Istoria Moldo-României. – București: Librariu-Editoru George Ioanid, 1858. – 387 p.

76.Kaindl R. F. Geschichte der Bukowina von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart unter besonderer Berücksichtigung der Kulturverhältnisse. Drei Teile in einem Band. – Czernowitz: K. k. Universitätsbuchhandlung H. Pardini, 1904. – Zweiter Abschnitt. – 116 s..

77.Kamieniecki W. Idea Jagiellońska. – Warszawa, 1929. – 39 s.

78.Kolandjian S. E. Les arméniens en Transylvanie, X – XVIII s. // Revue des études arméniennes. – Paris, 1967. – Bd. 4. – S. 358-360.

79.Konopczyński W. Idea jagiellońska // Dzieje Polski nowożytnej. – Warszawa, 1936. –T.1 –S. 405 – 406.

80.Lewicki A. Król Jan Olbracht. O klęsce bukowińskiej 1497 r. // Kwartalnik Historyczny. – 1893. – T. VII. – Nr. 1. – S.1–15.

81. Matei M. D. Contribuții arheologice la istoria orașului Suceava. – București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963. – 184 p.

82.Niemczyk K. Moldau in polnischen und ungarischen Politik. Das Treffen in Levoca 1494 // Codrul Cosminului.Analele științifice de istorie. Universitatea «Ștefan cel Mare»-Suceava. – Suceava, 2015. – Vol. XXI. – No. 1. – P. 101-114.

83. Niemczyk K. Mołdawia w polityce dwóch Jagiellonów: króla polskiego Jana Olbrachta i króla Węgier Władysława (do roku 1501) // Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych=Bogația multiseclară a legăturilor istorice și cultural polono-române. – Suceava: Wydawca Związek Polaków w Rumunii= Editor Uniunea Polonezilor din România, 2014. – S. 54-68.

84.Niemczyk K. Problem Pokucia, spornego terytorium polsko-

mołdawskiego w końcu XV i początku XVI wieku // *Studia Historyczne*. – Krakow, 2014. – R. LVI. – Z. 2 (226). – S.155-174;.

85.Niemczyk K. Zagrożenie mołdawsko-tatarskie Rusi Koronnej naprzelomie XV – XVI wieku i jej wpływ na politykę wewnętrzną Królestwa Polskiego // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. – Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2014. – Т. 24: На пошану професора В. А. Смоля. – С. 104-119.

86.Nistor I. *Istoria românilor*. – Vol. I. – București: Editura Biblioteca Bucureștilor, 2002. – 661 p.

87.Oltean R. *Cetăți, castele și alte fortificații din România. De la începuturi până spre anul 1540*. – București: Editura Art Historia, 2016. – 103 p.

88.Onciul D. *Din Istoria României*. – București: Editura Librăriei Socec&Co., Societate Anonima, 1914. – 192 p.

89. Papacostea Ș. *De la Colomea la Codrul Cosminului (Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea)* // *Portret în istorie: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504 – 2004)*. – Suceava: Editura Mușatinii, 2003. – P. 458-495.

90. Papacostea Ș. *Relații internaționale ale Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare* // *Portret în istorie: Ștefan cel Mare și Sfânt (1504 – 2004)*. – Suceava: Editura Mușatinii, 2003. – P. 516-554.

91. Papée F. *Jan Olbracht*. Wyd. 2-e. – Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych «Universitas», 1999. – 244 s.

92.Petrică I. *Relațiile politico-economice între Moldova și Polonia în a doua jumătate a sec. al XV-lea* // *Romanoslavica*. – București, 1964. – Vol. X. – P.341 – 357.

93.Plewczinski M. *Krzyzacy i prusacy ksiazecy w armii koronnej w latach 1497 – 1572* // *Zeszyt naukowy museum wojska*. – Bilyastok, 1998. – Nr. 12. – S. 37-49.

94.Plewczyński M. *Wojny Jagiellonów z wschodnimi i południowymi sąsiadami Królestwa Polskiego w XV wieku*. – Oświęcim: Napoleon V, 2014. – 282 s.

95. Romstorfer K.A. *Cetatea Sucevei*. – București: Institutul de Arte Grafice «Carol I», 1913. – LVI + 112 p. + 12 planșe anexate.

96. Rosetti R. *Istoria artei militare a românilor pâna la mijlocul*

veacului al XVII-lea. – București: Corint, 2003. – 536 p.

97. Ryczek I. Uczestnicy wyprawy moldawskiej według list un konfiskatz 1497 roku, zamieszczonej w *Matricularum Regni Poloniae summaria*. Część I // Polskiego Towarzystwa Heraldycznego. – Warszawa, 2015. – Nowa seria. – T. XIV (XXV). – S.21-69.

98. Schmidt W. *Suczawa's historische Dankwurdigkeiten von der erste historischen Kenntnis, bis zur Verbindung der Bukowina mit Oesterreich*. – Czernowitz: Druck von R. Eckhardt, im selbstverlage des verfassers, 1876. – 276s.

99. Smołucha J. *East-Central Europe and the Idea of Crusade in the Second Half of the Fifteenth Century // Holy War / eds. J. Smołucha, J. Jefferson, A. Wadas*. – Kraków, 2017. – P.109-122.

100. Spieralski Z. *Po klęsce bukowińskiej 1497 r. Pierwsze najazdy Turków na Polskę // Studia i Materiały do Historii Wojskowości*. – Warszawa, 1963. – T. 9. – Cz. 1. – S. 45-58.

101. Szweda A. *Rok 1497: polsko-krzyżackie braterstwo broni // Wiadomości Historyczne*. – Poznań, 2017. – Nr. 4. – S. 16-20.

102. Szweda A. *Starania Jana Olbrachta o krzyżacką pomoc przeciw ko księciu mazowieckemu Konradowi III Rudemuw 1495 roku // Roczniki historyczne*. – Poznań, 2016. – Rocznik LXXXII. – S. 187-195.

103. Șlapac M. *Cetății medievale din Moldova (mijlocul secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVI-lea)*. – Chișinău: Editura ARC, 2004. – 372 p.

104. Tahsin G. *Români și otomani în secolele XIV – XVI*. – București: Editura Academiei Române, 1991. – 231 p.

105. Ursu I. *Ștefan cel Mare și turcii*. – București: Editura și Institutul de Arta Grafică C. Sfetea, 1914. – 224 p.

106. Walkiewicz L. A. *Rodzaje działań zabrzanych przez Jana Olbrachta na wyprawę mołdawską 1497 r. // Wielowiekowe bogactwo polsko-rumuńskich związków historycznych i kulturowych=Bogăția multiseclară alegăturilor istorice și cultural polono-române*. – Suceava: Wydawca Związek Polaków w Rumunii= Editor Uniunea Polonezilor din România, 2014. – S. 30-53.

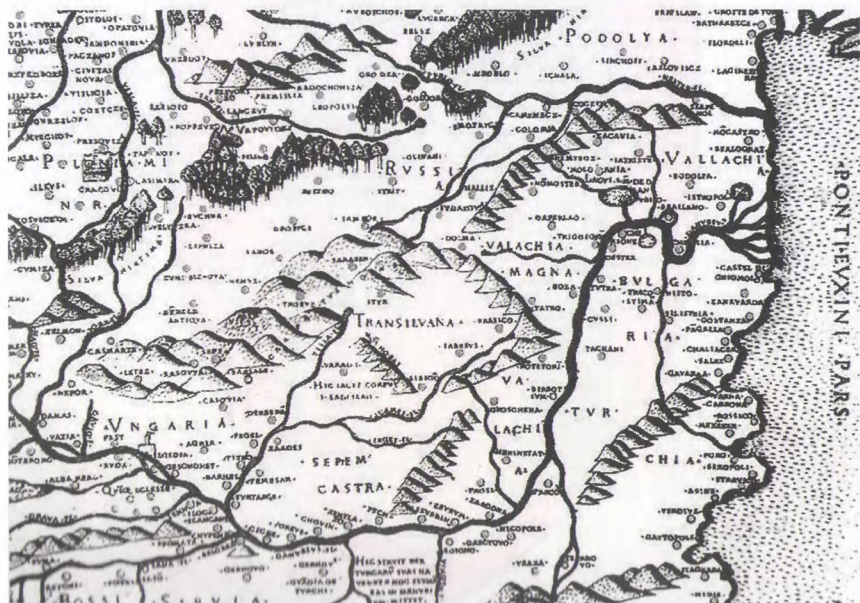
107. Xenopol A.D. *Istorie românilor din Dacia Traiana*. – Iasi: Tipolitografia H. Goldner, 1889. – Vol II. – Partea I. *Istorie Medie*. – 590 p.

SUMMARY

The study is devoted to one of the key events during the Polish-Moldavian war (1497 – 1499) – battle near Cosmin, which took place, between the army of the King of Poland Jan Albraht and military units of the Moldavian ruler Stephen the Great and his allies, on the October 26th, 1497 in the Bucovinian forest. The research studies the circumstances of the Polish king's trip to Moldavia with the aim of seizing it and the diplomatic escort of this action, which was masked by an antiottoman expedition to liberate the fortresses-ports of Kiliya and Belgorod.

Refusal, because of the demarche of Moscow, from active participation in the campaign of the Polish King of the Grand Duke of Lithuania, weakened the royal army. On the other hand the governor Stefan the Great enlisted the support of Hungarians, Transylvanians, Wallachians, Ottomans and Tatars in the struggle against Jan Olbracht. After an inconclusive siege of the Moldavian capital Suceava, the opponents, with the mediation help of the ambassadors of the Hungarian King Vladislav II, concluded a truce. Violation of his conditions by the retreating Polish troops led to the defeat of Jan Olbracht in the Cosmin Forest and expulsion from the territory of the Moldavia remnants of the king's army.

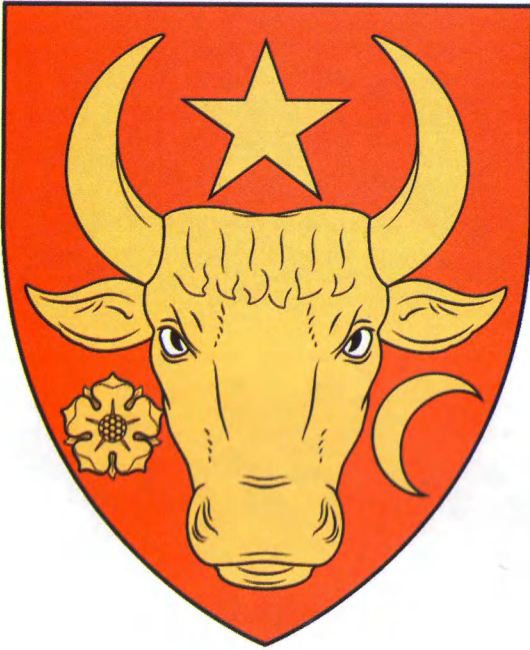
ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 1

*Карта Центральной Европы, составленная Марко Беневетано и
Бернаром Ваповским, 1507.*

Вид порту-фортеці Четатя Албе (Білгорода) (за Р. Оляну).

Герб Молдавської Землі.

Герб Польського королівства.

Господар Штефан III (фреска в церкві с. Петроуць).

Великий князь литовський, згодом король Польщі Олександр Ягеллон.

*Надгробок короля
Польщі Яна Ольбрахта.*

*Сигізмунд Ягеллон
(Худ. Кульмбах).*

*Турецький султан Баязид II
(портрет).*

*Угорський і Чеський король
Владислав II Ягеллон.*

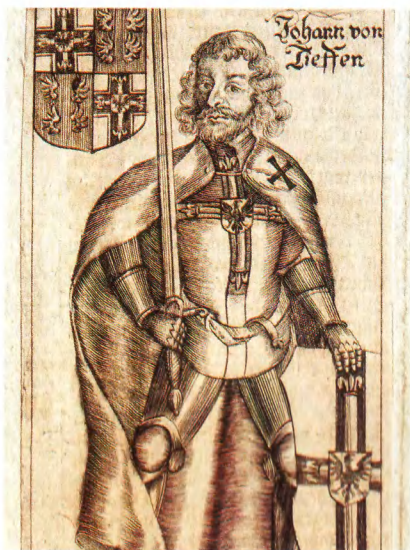
ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 2

Великий князь московський Іван III (з книги Титулярник).

Воїни найманих контингентів Німецького ордена.

Великий магістр Й. фон Тіффен (гравюра).

Великий магістр Німецького ордену Й. фон Тіффен (гравюра).

Кіннотники земського ополчення Пруссії.

Польське військо (з гравюри Битва під Оршею).

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 3

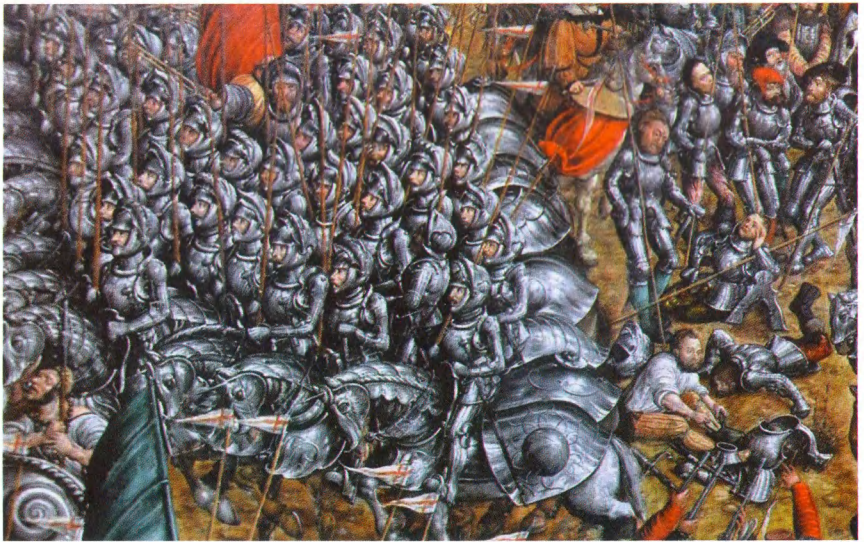
Логофет Іон Теулул (фреска в церкві с. Белінеишть).

Молдавські кінні воїни часів Штефана Великого.

Молдавські піший і кінні воїни.

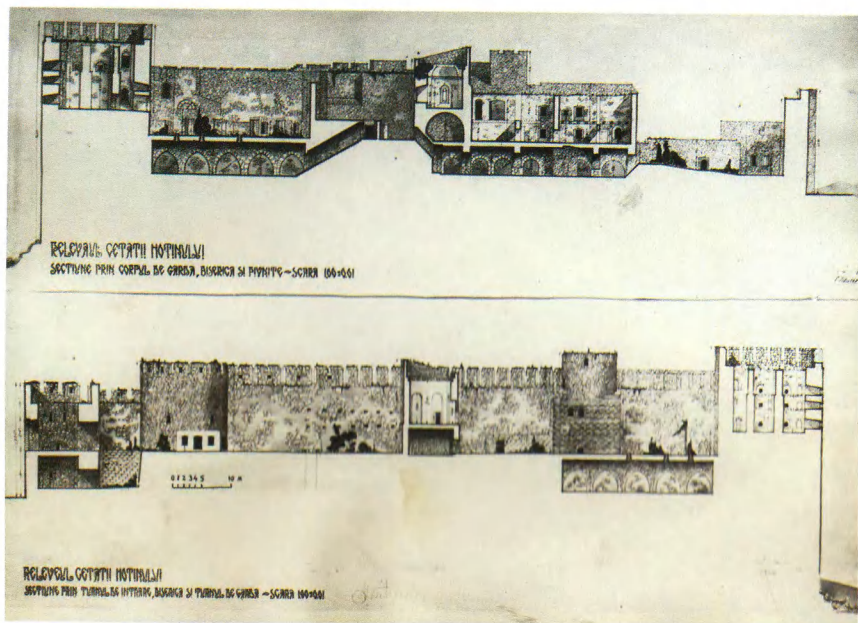
Пльська кіннота і піхота (з картини Битва під Оршею).

Польська піхота (з картини Битва під Оршею).

Польська піхота і артилерія (з картини Битва під Оршею).

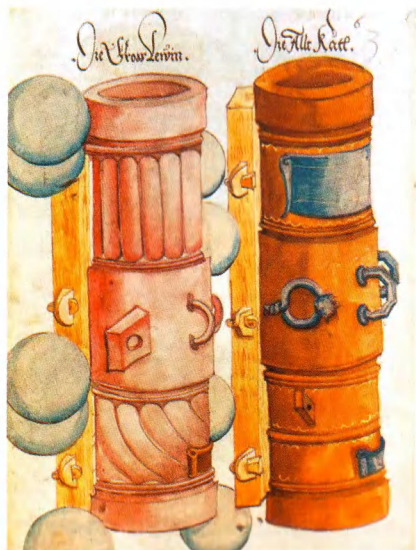

Профіль укріплень Хотинського замку.

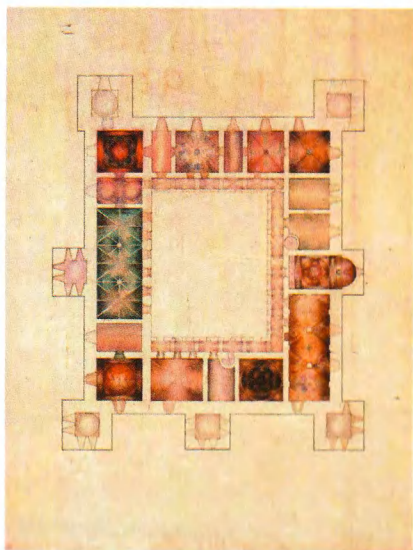

*Хотинський замок в період правління Штефана Великого
(за Р. Олтяну).*

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 4

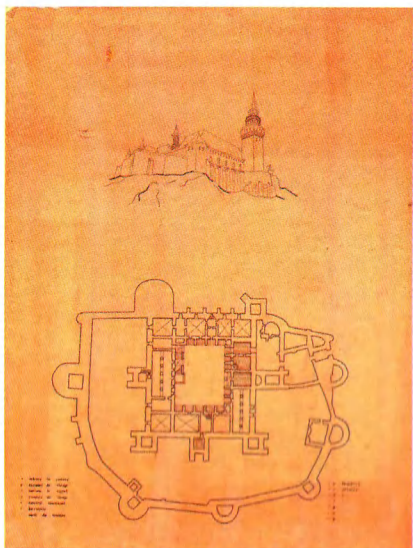
*Гармати часів
Яна Ольбрахта.*

*План воєводського палацу в
Сучавському замку.*

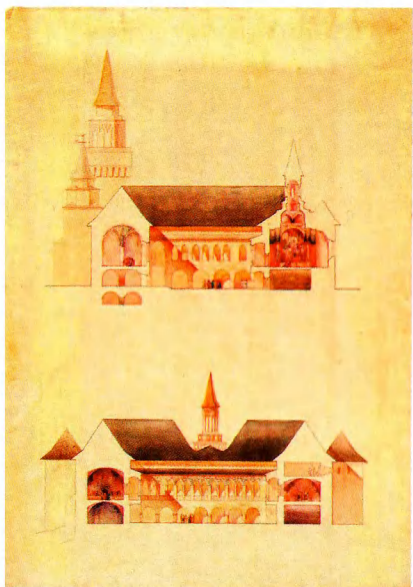
Оборонці Сучавського замку.

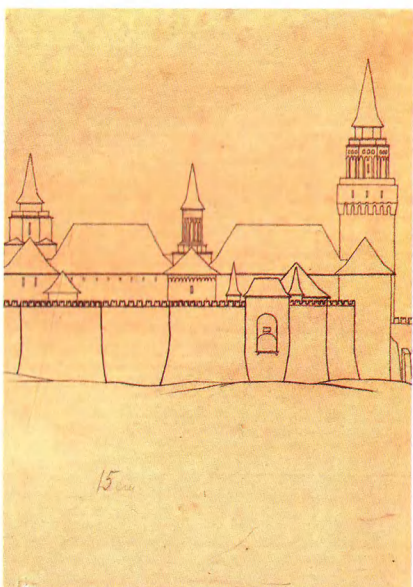
План і варіант реконструкції укріплень Скчавського замку.

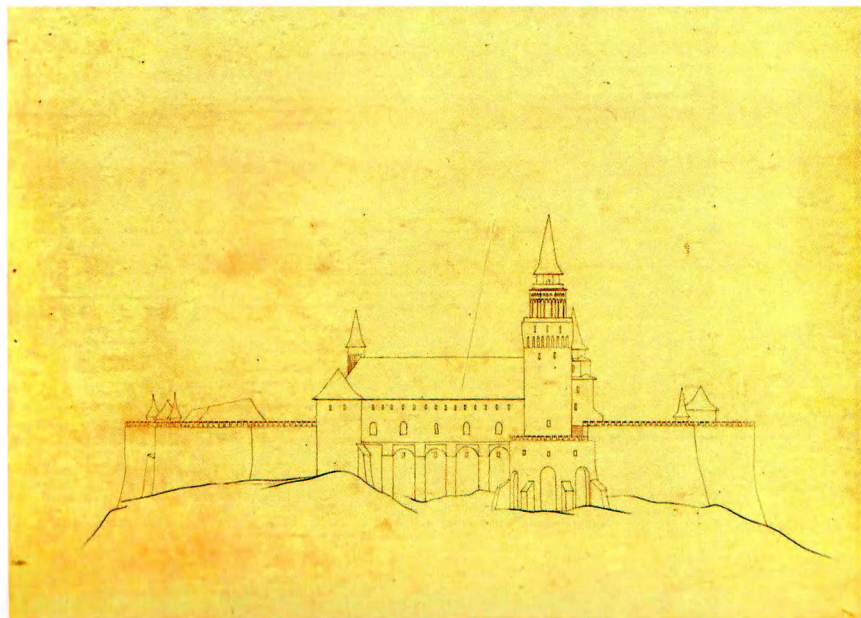
Реконструкція воєводських палат в Сучавському престольному замку.

Реконструкція палацу господаря в Сучавському замку.

Реконструкція укріплень престольного замку в Сучаві.

Реконструкція укріплень Сучавського замку.

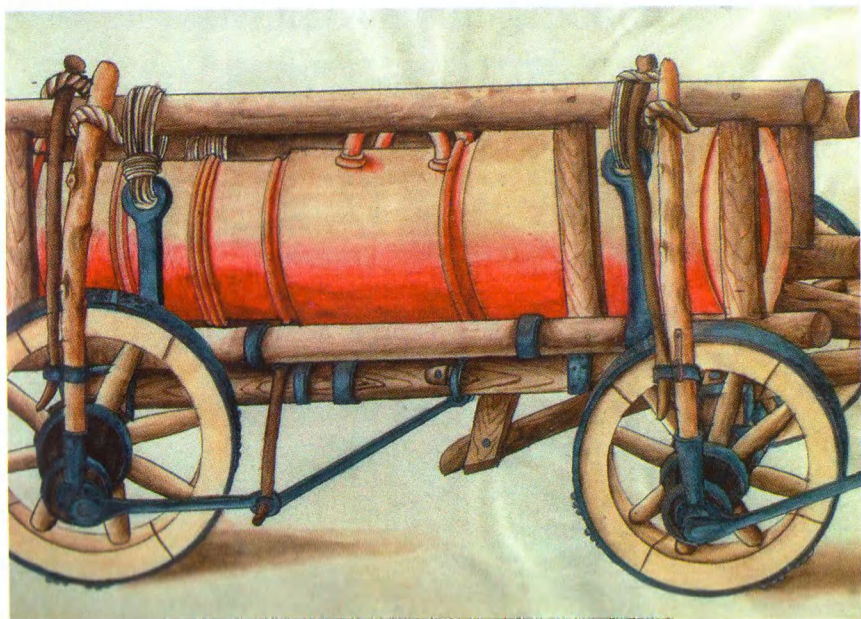
*Сучавський замок в епоху господаря Штефана Великого
(за Р. Олтяну).*

Сучавський портар Лука Арбуре (фреска в церкві с. Арбуре).

Сучасний вигляд укріплень Сучавського замку.

Транспортування важкої бомбарди.

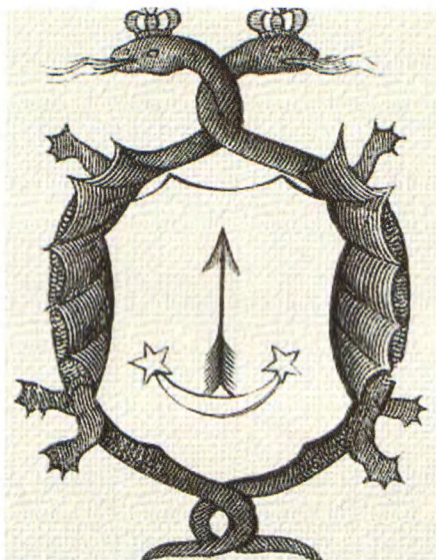

Х. Гневоц в бою під Сучавою в 1497 р. (Худ. Ю. Коссак).

ІЛЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 5

*Король Польщі Ян Ольбрахт
(гравюра XVI ст.).*

Герб трансільванського воєводи Б. Драгффі.

Угорський вершник.

Угорські арбалетники.

Угорські воїни.

ІЛЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 6

Господар Молдавії Штефан Великий (Худ. Є. Максимович).

*Польська кіннота, піхота та артилерія
(з картини Битва під Оршею).*

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 7

Битва в Котлішському лісі (діорама у музеї в Бухаресті).

Бойовий прапор Стефана Великого, подарований монастирю Зографу в 1500 р.

Валаський воїн і яничар. Кінець XV ст. (за А. МкБріде).

Валаський воїн.

*Ostean a Ostii Maje 15V
Воїн Великого війська
(за С. Нініку).*

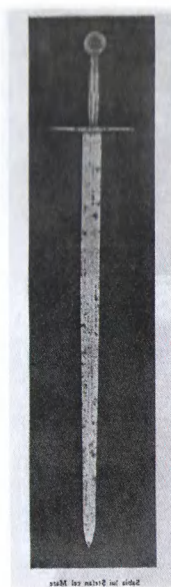
*Король Ян Ольбрахт та фрагмент Козминської битви
(з книги Зображення польських князів і королів).*

*Козмишська битва на плакетці
з монументу Штефану Великому в Яссах.*

*Восвода Штефан III
(з фрески у Воронці).*

*Меч господаря Штефана
Великого. Музей Топкапе.*

*Молдавський витязь
(за С. Нініку)...*

*Молдавський кінний воїн з прапором
(за С. Нініку).*

*Молдавський кіннотник
(за С. Нініку)...*

*Молдавський кіннотник
(за С. Нініку).*

*Молдавський лучник
(за С. Нінку).*

*Молдавський
лучник.*

*Молдавський ополченець
Великого війська*

*Молдавський воїн
(за С. Нінку)*

*Молдавські воїни
(за С. Нініку).*

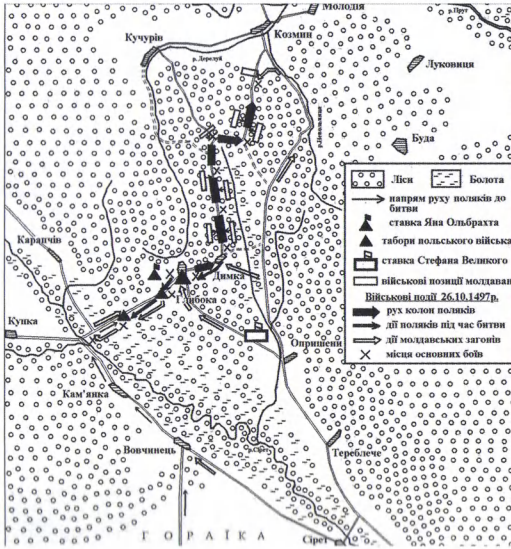
*Османські воїни. Кінець XV ст.
(за А. МкБріде).*

*Молдавські кінні бояри (за
фрескою в церкві с. Арборе.)*

*Ополченці Великого війська
(за С. Нініку).*

*План Козминської битви
1497 р. за В. Коржиком.*

*Польський король Ян Ольбрахт.
Фрагмент надгробку.*

*Польські трофейні гармати зі
Старого Орхея.*

*Угорський
павезьер.*

*Татарський воїн
(за С. Нініку).*

*Угорський
арбалетник.*

*Угорський
кіннотик.*

*Ян Фредро рятує короля Яна Ольбрахта на Буковині в 1497 р.
(Худ. Ю. Коссак).*

J. Kossak pinx.
JAN FREDRO WYBAWIA KRÓLA JANA OLBRACHTA NA BUKOWINIE (1497 R.)

*Ян Фредро рятує короля Яна Ольбрахта на Буковині в 1497 р.
(Худ. Ю. Коссак). Поштівка.*

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 8

Маршалок С. П. Кішка.

*Молдавський воїн
(за С. Нініку)*

*Молдавський воїн
(за С. Нініку)*

*Молдавський воїн
(за С. Нініку)*

*Молдавський воїн
(за С. Нініку)*

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО РОЗДІЛУ 9

*Господар Молдавії Штефан Великий
(мініатюра з Гуморського Євангелія).*

*Напад війська Штефана III на Перемишль в 1498 р.
(Худ. М. Щепанчик).*

Церква св. Дмитрія в Сучаві, збудована Петру Рарешем на місці Штефанової. Фото Л. Балана.

*Церква св. Дмитрія в Сучаві,
збудована Петру Рарешем на місці Штефанової.*

Наукове видання

Михайло Костянтинович ЧУЧКО

**КОЗМИН (1497):
БУКОВИНСЬКА ПЕРЕМОГА
ШТЕФАНА ВЕЛИКОГО**

Відповідальний за випуск
Технічний редактор
Верстка

В. М. Кіндій
М. В. Кіндій
М. В. Кіндій

Підписано до друку 14 січня 2019 року.
Формат 60x84/16. Гарнітура NewtonС.
Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 5,58. Обл.-вид. арк. 3,28.
Тираж 300.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
книжкової продукції
серія ДК № 617 від 2.10.2001 року

Видавничо-інформаційний центр «Місто»
Україна, 58022 м. Чернівці, вул. Головна, 173А;
тел. (0372) 58-53-11, 58-53-12

Надруковано у ВІЦ «Місто»

ЧУЧКО Михайло Костян-
тинович (1972 р. н.) –
доктор історичних наук,
професор, завідувач ка-
федри історії старо-
давнього світу, середніх
віків та музеєзнавства
факультету історії, полі-
тології та міжнародних
відносин Чернівецького
національного уні-
верситету імені Юрія
Федьковича. Автор і спів-
автор 11 монографій та
понад 100 наукових ста-
тей.

